

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Zločin a trest v současné české společnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.**

**Vypracoval:
David Šenkýř**

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Zločinnost a trest v současné české společnosti* zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 25.04.2008

.....
David Šenkýř

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslava Kejdová, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své budoucí manželce Daně a mé babičce Marii Šenkýřové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytovaly při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

David Šenkýř

OBSAH

Úvod	6
1. Zločin, trest, právo a společnost	10
1.1.1 Vývoj českých zemí a jejich právní systém	11
1.1.2 Právní úpravy novodobého českého státu	14
1.1.3 Odkaz lidu Římského	17
1.2 <i>Kriminalita jako patologický jev ve společnosti</i>	19
1.2.1 Dopad kriminality na současnou společnost	19
1.2.2 Kriminalita, trestný čin, trestnost a právní úprava	20
1.2.3 Kriminalita mladistvých	22
1.2.4 Přehled nárůstu zločinnosti od roku 1989	25
1.3 <i>Hlavní příčiny vedoucí ke vzniku deviace</i>	27
1.3.1 Vnitřní příčiny	27
1.3.2 Vnější příčiny	28
1.3.2.1 Drogová závislost	30
1.3.3 Vlastní průzkum	33
1.4 <i>Trest ve společnosti</i>	37
1.4.1 Trest obecně prospěšných prací	40
1.4.2 Trest odnětí svobody	40
1.4.3 Zkušenosti s osobami po výkonu trestu odnětí svobody	41
1.5 <i>Východisko alternativního řešení trestních věcí v praxi</i>	43
1.5.1 Retributivní x restorativní spravedlnost	45
1.5.2 Institut probace a mediace	47
1.5.3 Trestněprávní úprava s restorativními prvky přístupu	48

2. Vlastní pohled na řešení problémů a jejich prevence	49
2.1 Úloha státu v rodinné výchově	50
2.2 Školní prostředí	51
2.3 Prevence drogově závislých	52
2.4 Trest nebo alternativa	55
2.5 Přístup k právu a jeho plnění	57
Závěr	59
Resumé	62
Anotace	63
Literatura a prameny	64
Přílohy	66

Úvod

V bakalářské práci se věnuji tématu *zločinu a trestu v současné české společnosti*. Začátek bakalářské práce pojednává o historické periodizaci českých zemí od jejich počátků, až do současnosti. S historickou periodizací českých zemí je spojen vývoj právního systému a pramenů od zvykových práv a obyčejů, přes písemné kodifikované zákoníky, až do podoby zákonů v dnešním slova smyslu. Současně se zabývám vývojem a postojem, který zaujímala společnost ke zločinu a trestu od svého prvopočátku, který představoval po dlouhá staletí tvrdou represii v podobě tělesných trestů včetně nejčastějšího trestu, trestu smrti.

Další část práce je věnována problematice zločinu jako patologickému jevu, jeho vzniku a nárůstu včetně kriminality mladistvých. Jako orgán činný v trestním řízení komunikuji s pachateli, oběťmi trestných činů včetně jejich rodin a sleduji, že zhruba za posledních dvacet let kriminalita v naší společnosti prudce vzrostla. Především od roku 1989 do roku 1999 se obecně kriminalita v České republice zvýšila procentuálně o 253 %. Kriminalita mladistvých za tuto dobu narostla až o 166 % se stále se snižující věkovou hranicí mladistvých pachatelů.

Proto jsem se pokusil nalézt hlavní příčiny, které by mohly vést ke vzniku a nárůstu zločinu, mezi které se domnívám, že patří takové příčiny jako je nedostatečná rodinná výchova v podobě dysfunkční či nefunkční rodiny, kde je absence ideálních podmínek pro harmonický vývoj osobnosti a problém drogových závislostí, který nejčastěji navazuje na špatnou rodinnou výchovu.

Proto jsem se v první části mé bakalářské práce pokusil opovědět na otázku, zda existuje možnost, že mezi hlavní příčinou vzniku a nárůstu zločinu i kriminality mladistvých je nárůst především takových sociálně patologických jevů jako je nedostatečná rodinná výchova a problém drogových závislostí, který často navazuje na dysfunkční či nefunkční rodinnou výchovu.

Součástí mé práce je provedený nestandardizovaný, písemný dotazník v podobě ankety, který jsem provedl na jednom středním odborném učilišti v Praze 10. Cílem mého výzkumu byla snaha zjistit, s jakými drogami se naše mládež nejčastěji setkává, v jakých rodinách mladiství vyrůstají, zda se jedná o úplné a plně funkční rodiny či se jedná o nefunkční a dysfunkční rodiny. Současně jsem se pokusil zjistit, jak si mladiství rozumí se svými rodiči a do jaké míry porušují zákon.

Provedeným dotazníkem jsem zjistil, že existuje možnost, že *mladiství pocházející z neúplných rodin si více nerozumí se svými rodiči a že tato skupina mladistvých má větší sklony k porušování zákona, než mladiství pocházející z úplných rodin.*

Zpracováním a vyhodnocením mé ankety jsem zjistil, že mladiství pocházející z úplných rodin si se svými rodiči rozumí dobře. U této skupiny jsem nezjistil, že by si některý z respondentů se svými rodiči nerozuměl vůbec a více než polovina mladistvých neporušila zákon. Zatímco u skupiny mladistvých z neúplných rodin jsem zjistil, že se zde vyskytují mladiství, kteří si s rodiči nerozumí vůbec, a polovina z této skupiny již porušila zákon.

Tyto zjištěné a vyhodnocené informace z mého provedeného výzkumu mi i k vzhledem k malému reprezentativnímu vzorku a k malé reliabilitě napověděli o možnosti, že drogová závislost a nedostatečná rodinná výchova mohou být hlavními příčiny vzniku a nárůstu trestné činnosti.

Ve své práci ovšem nemohu tvrdit, že každé dítě vyrůstající ve špatné rodině později začne páchat trestnou činnost, ale domnívám se, že je zde zvýšené riziko takového delikventního jednání.

Ovšem co si dovoluji ve své práci tvrdit je to, že pokud takto handicapovaný jedinec pochází z problémové rodiny a začne s užíváním drog, pak se domnívám a to především ze svých zkušeností, že takový člověk bude páchat trestnou činnost. Toto tvrzení opírám především o mé zkušenosti při práci s podezřelými mladými lidmi páchající opakovaně trestnou činnost, kteří pocházejí z rodin, kde došlo k narušení harmonické výchovy a poté tito lidé začali s užíváním drog.

Proto na otázku zda existuje možnost, že mezi hlavní příčiny ovlivňující vznik a nárůst kriminality může patřit problematika nefunkční či dysfunkční rodinné výchovy a problematika drogově závislých, se domnívám jednak v důsledku svých zkušeností, dále vzhledem ke skutečnostem uvedených v mé práci a s přihlédnutím k provedenému výzkumu, že neúplná a dysfunkční rodinná výchova v návaznosti na drogovou závislost může vést ke vzniku a nárůstu zločinnosti.

Druhá část mé práce se ve své podstatě zabývá otázkou, jakým směrem by se měla naše současná i budoucí společnost ubírat, zda lpět na tradici trestající spravedlnosti a prosazovat represivní tresty, nebo přistoupit na alternativní druhy trestů a navázat na krystalicky čistou restorativní – obnovující spravedlnost?

Touto částí mé práce jsem navázal na problematiku již vzniklého patologického jevu v podobě trestného činu. Zde popisuji trest, trestní odpovědnost a nová východiska alternativního řešení trestních věcí v praxi. Samotný trest zde vysvětluji jako nejpřísnější formu sociální kontroly, jejímž účelem je v současné době ochrana společnosti, snaha o resocializaci pachatele a preventivně působit na celou společnost v podobě využívání nových alternativních trestů a restorativní spravedlnosti.

Dále se zde zabývám volbou a účinností dvou v praxi hojně užívaných trestů, kterým je trest obecně prospěšných prací a trest odnětí svobody. V trestu obecně prospěšných prací spatřuji alternativní řešení lehčích trestných činů u mladistvých osob či prvopachatelů. Zatímco trest odnětí svobody je charakteristický pro trestající spravedlnost. V návaznosti na trest odnětí svobody ve své práci uvádím zkušenosti s osobami po výkonu trestu odnětí svobody a dále zde uvádím mé představy, jak by měl vlastní výkon trestu odnětí svobody u pachatelů – recidivistů probíhat.

V další části mé práce jsem se pokusil popsat současný způsob alternativního řešení trestních věcí směřující k individualizaci trestního postihu, pozitivně motivovat pachatele, zvýšit efektivnost orgánů činných v trestním řízení apod. Dále jsem se pokusil vysvětlit a popsat rozdíl mezi retributivním systémem spravedlnosti a restorativním systémem spravedlnosti, který vnímá zločin jako narušení lidské integrity se snahou do procesu zapojit všechny strany včetně celé společnosti se snahou uvést věci do pořádku. Nedílnou součástí tohoto přístupu jsou i nové prvky v podobě institutu probace a mediace.

V uvedené části alternativního řešení trestních věcí jsem se zabýval otázkou, jakým směrem by se měla naše společnost ubírat, zda se držet trestající a odplatné spravedlnosti a prosazovat represivní tresty, a nebo přistoupit na alternativní druhy trestů a navázat na krystalicky čistou restorativní spravedlnost. V souvislosti s touto položenou otázkou jsem si však uvědomil, že žádný z retribuivních nebo restorativních procesů nemůže sám o sobě problém zločinu a trestu vyřešit bez problému, a proto ani jeden směr není v současné době možno uplatňovat ve své původní čisté podobě.

V závěru práce jsem se pokusil hledat vlastní řešení k pojednávaným problémům. Tato možná řešení však mají spíše obecný charakter a řadím zde několik důležitých oblastí. V první řadě je to oblast úlohy státu v rodinné výchově, který by měl zakládající slušné rodině na začátku nabídnout svou pomocnou ruku v podobě např. finančních úlev nebo výstavbou nových mateřských škol a jeslí.

Dále v případě úlohy školního prostředí se domnívám, že by škola mohla z části plnit výchovnou funkci rodiny a to především v případech handicapovaných žáků z problémových rodin.

Další oblastí je problematika prevence drogově závislých, zde se domnívám, že nejdůležitější je včasná primární prevence ve spolupráci všech státních i nestátních organizací včetně rodiny a školy.

Dále je to oblast ve které řeším otázku, zda je efektivní zvolit a uplatňovat alternativní tresty pro pachatele trestných činů nebo prosazovat tvrdé – represivní tresty.

Mezi mou poslední vytyčenou oblast patří problém současného přístupu k právu a jeho plnění, kde jsem přesvědčen, že je zapotřebí aby naše společnost vytvářela takové zákony, které by nepředstavovaly právní džungli, ale zároveň obsahovaly dostatečně přiměřené sankce za nerespektování stanovených pravidel.

V závěrečné části mé práce se proto snažím, alespoň obecně nalézt možná řešení problémů, které ve své podstatě představují souhrn obecné prevence, proti vzniku sociálně patologických jevů, jako je zločin v současné české společnosti.

1. Zločin, trest, právo a společnost

Zločin, trest a právo doprovázely lidskou společností od jejího vzniku a právě samotné zločiny byly postihovány nejrůznějšími tresty, které po dlouhá staletí měly charakter represe, představující např. vyloučení z kmene, tělesné tresty a samotný nejtěžší *trest smrti*. Tresty byly nejprve v prvobytně pospolné společnosti ukládány na základě kmenových pravidel a obyčejů, přenášených z úst na ústa v podobě nepsaných, nekodifikovaných pravidel. Samotný viník byl souzen a trestán kolektivně celým společenstvím, protože zločin v těch dobách byl považován za nebezpečný pro celou komunitu.

V důsledku osídlování a rozvoje společnosti však rostla nutnost upevnění společenských struktur a pomstu, kterou doposud vykonávala celá komunita časem nahradil stát svou úřední mocí za pomoci vytvořeného práva. Aby tedy stát mohl soudit a trestat, musel nejdříve vzniknout a existovat. Stát se vyvíjel od přechodu lidstva od lovecko-sběračských společností ke společnostem prvních měst podléhajících šlechtickým a zvláštním právům, až do formy jak je známe v současné podobě. Významným prvkem pro lidskou společnost k právnímu postavení byl vznik a rozvoj písma, umožňující vytvoření písemných zákoníků v dnešním slova smyslu.

Mezi jeden z nejstarší sepsaný zákoník je např. považován *Chammurabiho zákoník*, který vznikl kolem roku 1750 př. n. l. v Babylonu a představoval vzor pro řadu mezopotamských zákoníků, proslulý tresty na základě represivně uplatňovaného principu *talio*¹.

Hlavním účelem trestu v těchto dobách byla odplata, zneschopnění, zastrašení a ve velmi malém měřítku náprava, což ve své podstatě platilo až do druhé poloviny dvacátého století, kdy samotná Evropa nastoupila cestu odmítání, rušení trestu smrti a vyšší měrou navázala na nevazební rozsudky, na prevenci kriminality, rehabilitaci a léčbu.

V českých zemích se v minulosti dělily zločinné delikty na zločiny, přečiny a přestupky, až do doby než předmětné dělení bylo zrušeno socialistickým trestním

¹ - princip který znamená, že ta část těla která se dopustila zločinu, bude zmrzačena

zákonem z roku 1950, který přejmenoval zločin na pojem *trestný čin*, který přetrval až do současnosti.

Současný trest je společností považován za jeden z právních následků spojených se spácháním trestného činu a není dnes již jediným právním následkem. Náš trestní zákon č. 140/1961 Sb. již stanovuje řadu *alternativních možností*, jak řešit konkrétní trestní věc, aniž by došlo k uložení trestu.

Snahu o humanizaci či uplatnění alternativních prvků za spáchaný zločin můžeme nalézt již v díle italského přirozenoprávního teoretika Cesare Beccaria, který ve svém díle podal humanistický princip trestního práva z roku 1764: „Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“ - „*není trestného činu bez zákona, není trestu bez zákona*“.²

1.1.1 Vývoj českých zemí a jejich právní systém

Počátky forem práva českých zemí nalzáme od 9. století v období raně feudálního státu v době existence Velké Moravy, slovanského státu v čele s knížetem, který ve svých rukou soustředil veškerou státní moc a celé území považoval za své. Samotné právo bylo jako jinde právo obyčejové, právo nepsané a sloužilo především jako ochrana privilegovaných vrstev společnosti. Významný obrat nastává kolem roku 863 n. l. s vytvořením slovanského písma a následně s prvním souborem právních norem českých zemí v podobě *Zákon sudnyj ljudem*.³

Vlivem rozvoje státního zřízení se rozvíjel i právní systém, jehož základním úkolem bylo chránit stát, církve a soukromé vlastnictví. Stíhání a trestání deliktů u nás bylo nejprve záležitostí celé komunity v podobě kamenování apod. Současně si však musíme uvědomit, že ve svých začátcích až někdy do feudalismu byla na zločin a trest uplatňována soukromá msta ze strany oběti či poškozených rodin vůči pachateli. Hlavním účelem trestu byla represe v podobě trestu smrti, stětím hlavy, oběšením, upálením či mrzačení lidského těla.

² Francek, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. vyd. Praha: Rybka Publisher Praha, 1999, 5 s.

³ - zákon vznikl z překladů byzantských zákoníků, ovšem jeho použití bylo jen podpůrné

Celá doba středověku až do 16. století byla ovládána právním obyčejem a feudálním právem ovlivněné německými osídlenci v podobě *Saského či Švábského zrcadla*, které se dělilo na *šlechtické* (obecné a zemské) a *zvláštní právo* (městské, horní, ...).

Rozvoj trestního práva nastává až v období stavovské monarchie (1434 – 1620), kdy vznikají normy na ochranu státu a jeho právního řádu. Systém trestů však stále ještě neexistoval a tresty byly chápány nadále jako pomsta.

Asi ve druhé polovině 13. století se soudnictví osamostatnilo zřízením zemského soudu a časem rozšířily justiční sféru místní soudy v centrech hradské správy, vrchnostenské soudy apod. Formování soudní soustavy však bylo přerušeno husitskou revolucí (1416 – 1434), která nahradila přijaté normy božím zákonem.

V období stavovského státu docházelo k oživení sítě soudních orgánů a celostátní působnost měl především šlechtický zemský soud, který řešil majetkové spory, ale i trestné činy. Do roku 1627 byl první a poslední instancí, proti jeho rozhodnutí neexistovala možnost odvolání. Vedle něj působil i menší zemský soud a na jeho práci se podíleli menší úředníci zemští př. purkrabí hradu nebo komorní soud, který vznikl z iniciativy panovníka, ovšem i ten se časem ocitl v rukou šlechty.

Právní obyčeje se zapisovaly do *soukromých právních knih*, které poskytovaly orientaci v soudních procesech, i když neměly platnost zákona. Mezi nejstarší právní knihu z 13. a 14. století patří např. *Rožmberská kniha*. Ovšem za doklad vyspělosti české právní kultury z 15. století je považováno dílo nejvyššího sudího zemského Ondřeje z Dubé *Práva zemská česká* z doby kolem roku 1440.

Vývoj hrdelní jurisdikce královských měst vyvrcholil roku 1337, kdy Jan Lucemburský udělil královským městům hrdelní pravomoci s výhradou některých těžkých zločinů. Feudální vrchnosti církevní a světské v této době stíhaly kriminalitu směřující proti jejich zájmům, ale postihy dalších trestných činů přenechávaly poddaným měšťanům. Proto zatím co královská města měla samostatné soudy, v poddanských městech byly tyto orgány závislé na vrchnosti a jejich úřednících.

Obžalovací proces měl tedy zpočátku soukromoprávní charakter a odvíjel se ze základů obyčejového práva, které bylo ovlivněno soudní praxí a v předhusitské době již obsahoval znaky veřejnosti, ústnosti, zásady projednávání a *ordálové důkazní řízení*⁴.

Hrdelní jurisdikce spočívala zpočátku v rukou rychtáře a později ji vykonávala městská rada, která se do 15. století vyvinula ve vrcholný orgán městské samosprávy. Z činnosti hrdelních soudů vzešly *smolné knihy* tj. registr tajemství lotrovského, v nichž se vedly útrpné výslechy, ale i smýšlení nižších lidí např. *katovy zápisky*. Jako další pramen práva sloužily i *radní protokoly o hrdelně právním jednání*. Samotná jurisdikce nad poddanými byla vykonávána držitelem panství a jeho úředníky. Poddaný současně mohl využít svého práva a obrátit se na městský soud jako na apelační orgán.

Vězení se až do 18. století užívalo jako zajišťovací vazby k zabezpečení provinilce pro rozsudek a exekuci. Později sloužilo vězení jako místo výkonu trestu. Výslech obviněného se skládal z vynesení žaloby, která byla přednesena v zasedání městské rady, která mohla podrobit zločince k *tortuře*⁵. Způsob výslechů ovšem nebyl po léta jednotný, až teprve počátkem 18. století hrdelní řád Josefa I. *Constitutio criminalis Josephina* definoval stupně mučení, které byly seřazeny vzestupně. U nás byla tortura jako součást výslechů zrušena až v roce 1778.

Vývoj trestního soudnictví raného novověku vyvrcholil tereziánským zákoníkem *Constitutio criminalis Theresiana* z roku 1768, který však jako základní důkazní prostředek stále užíval torturu a trest měl nadále charakter represivní msty.

Teprve: *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech* vydaný Josefem II. představoval významný zlom, kdy zákoník upřednostnil a vyzdvihl zásadu úměrnosti mezi společenskou nebezpečností deliktu a přísností trestu. Také zakotvil základní zásadu: *žádný zločin bez zákona a žádný trest bez zákona*.

Na tento zákoník poté navázal *Západohaličský trestní zákon*, který ukončil dlouhou éru krutých feudálních trestů a zároveň zavedl dělení na zločiny a přestupky. Zločiny se dle něj trestaly smrtí oběšením nebo žalářem na doživotí nebo dočasný od šesti měsíců do

⁴ - které představovalo iracionální důkazy s odvoláním se na Boha. Samotné důkazní řízení bylo u nás užíváno asi do 14. století.

⁵ - k útrpnému právu mučením, protože trestní řízení vycházelo z předpokladu, že teprve při útrpném výslechu obviněný vyzná všechny okolnosti svého činu

dvaceti let. U přestupků to bylo vězení, propadnutí zboží, ztráta práv, bití či vypovězení z jistého místa.

Jako dobu velkých právních reforem můžeme označit právě 18. století, které v oblasti soudnictví usilovalo o jeho zkvalitnění, byrokracii a snahu o humanizaci trestního práva.

1.1.2 Právní úpravy novodobého českého státu

Otázka související se vznikem Československé republiky dne 28. října 1918, jakou právní cestou se bude nově vzniklý stát ubírat, byla zodpovězena prvním zákonem č. 11/1918 v tzv. recepční normě, kterou nahradila v únoru 1920 ústavní listina opírající se o demokratické zásady. Jako nová věc plynoucí z nových zásad byl zákon č. 48/1931 Sb. *O trestním soudnictvím nad mládeží* s vytvořením soudů pro mládež. Zákon např. konstatoval, že nedospělí do 14 let nemají trestní odpovědnost, trestné činy mladistvých (od 14 do 18 let) se nazývaly *provinění* a platily pro ně snížené trestní sazby.

Trestní právo hmotné nadále upravoval zákon *O zločinech, přečinech a přestupcích* z roku 1852. Zákon např. zakotvoval zásady: „*nullum crimen sine lege*“⁶, ale zároveň ji omezil ve prospěch policejních orgánů.

Trest žaláře se dělil na žalář a těžký žalář. Přičemž se užívalo kárných trestů jako např. ukování v poutech. O délce trvání žaláře, trestní zákon rozlišoval mezi žalářem doživotním a časově určitým od 6 měsíců do 20 let a odsouzený *měl povinnost pracovat*. Trest žaláře bylo možno zostrit např. postem, vykázáním tvrdého lože, samovazbou, apod. Původně bylo možno výkon trestu zostrit i bitím holí, což bylo zrušeno. Současně trestní zákon obsahoval i ustanovení o přitěžujících a polehčujících okolnostech.

Česká republika zároveň tedy převzala z rakouskouherské monarchie celý systém trestnic, věznic, donucovacích pracoven a polepšoven s úsilím o jejich zkvalitnění.

⁶ - žádný zločin bez zákona

V roce 1919 byl přijat zákon v podstatě revoluční a to po stránce posílení výchovné funkce trestu o podmíněném odsouzení, má-li z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede řádný život a že tudíž výkon trestu není zapotřebí.

Základem trestního práva zůstal ve dvacátých a třicátých letech *rakouský trestní zákon* z roku 1852 č. 117.

Od vzniku Československé republiky se začal vytvářet právní systém založený na demokratických a humanitních zásadách. To vše však narušila propuknutá světová válka a později komunistický režim. Za doby protektorátu Čechy a Morava byla okupačním režimem úplně zlikvidována československá zákonnost a s ní i demokratické zásady trestního práva hmotného i procesního. Tresty obsažené v trestněprávních normách byly zcela nepřiměřené a nejčastějším druhem trestu i za malé delikty byl *trest smrti*. Tato doba charakteristická prolomením zásady: „*nullum crimen, nulla poena sine lege*“, přestala být uznávána zásada rovnosti před zákonem a právo bylo užíváno různě dle rasové a politické příslušnosti.

Po ukončení okupace německými vojsky byla právní kontinuita s předmnichovskou republikou zajištěna ústavním dekretem prezidenta republiky z 03. srpna 1944 a dekretem z 19. září 1945 byla obnovena struktura soudní sítě v oblasti občansko – právní i trestní. Ovšem únorový převrat v roce 1948 nastolil na více než čtyřicet let novou totalitu a ukončil demokratický vývoj našeho soudnictví, který trval až do 90 let.

Dne 12. 7. 1950 byly Národním shromážděním schváleny osnovy čtyř trestněprávních předpisů: *Trestní zákon č. 86/1950*, *Trestní řád č. 87/50*, *Trestní zákon správní 88/50*, *Trestní řád správní č. 89/1950 Sb.* a zároveň byly těmito předpisy zrušeny všechny dřívější trestněprávní předpisy.

Přijetím prozatím klíčového *Trestního zákona č. 140/1961 Sb.* začíná období platného trestního práva, ovšem změna k demokratizaci a návaznost na nové prvky alternativního a humanitního přístupu k člověku nastává, až vlivem *sametové revoluce* po roce 1989, kdy základem soudobého soudnictví se stává *Ústava České republiky* z 16. prosince 1992 č.1/93Sb., která ve čtvrté hlavě uvádí, že soudní moc vykonávají

nezávislé soudy, že soudci jsou nezávislí a jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. Dále Listina základních práv a svobod zajišťuje právo na soudní a jinou právní ochranu.

V roce 1993 se zákonem proměnily orgány prokuratury ve státní zastupitelství, který uvádí, že tato instituce podává obžalobu v trestním řízení a plní povinnosti stanovené trestním řádem.

Zákonem Národního shromáždění o výkonu odnětí svobody č. 59/1965Sb. čteme, že účelem výkonu trestu odnětí svobody, ... „je zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a soustavně ho vychovávat k tomu, aby vedl řádný život občana“.

Samotný trestní zákon byl v průběhu devadesátých let změněn a doplněn osmnáctkrát. S trestním právem hmotným se paralelně na stejných základech vyvíjelo i trestní právo procesní. Poslední trestní řád platný v současné době byl schválen Národním shromážděním 29. listopadu 1961 č. 141Sb., kdy vymezení jeho účelu je: „... chránit zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob“.

Současná právní úprava trestního zákona stanovuje jako nejtěžší trest za spáchání trestného činu trest odnětí svobody na doživotí. Dále se potýká s využíváním nových alternativních prvků v trestání pachatelů, hledání účinné prevence před páchanými činy, řeší otázku jakým způsobem do společnosti účinně aplikovat restorativní – obnovující justici na úkor trestající spravedlnosti. A nalézt celkové řešení a přístup jak ovlivnit naši současnou společnost, která se začíná hroutit neznámo kam do morálního a právního zatracení.

Již T. G. Masaryk na jedné ze svých přednášek řekl: „Nezabiješ, i duše zločinců jsou nesmrtelné. Popravy jsou nejděbelštější druhy zabití, poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem ... Hlavními středisky zločinnosti jsou však kořalky, hampejzy, noční místnosti, nespořádané rodiny, přeplněné byty. A bohužel, vlády nebojují systematicky proti těmto zjevům a neřeší soustavně sociální otázky ...“⁷

⁷ Francek, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. vyd. Praha: Rybka Publisher Praha, 1999, 68 s.

1.1.3 Odkaz lidu Římského

Vznik evropského práva i práva českých zemí byl jednoznačně ovlivněn recepcí římského práva, které vykrystalizovalo střetáváním se s archaickým právem kultury barbarů s římským impériem a s jeho církví. Ale jeho samotný prapůvod spadá až do právní kultury antiky. O Římanech se tvrdí, že jejich největším odkazem je jejich právo, ač si značnou část svých zákonů vypůjčili od Řeků, kteří si zase právo vypůjčili od lidu Mezopotámie. Římská éra začala zákoníkem: *Dvanácti deskami*⁸ a skončila téměř o tisíc let později: *Justiniánovým zákoníkem*. Římský odkaz právního systému nejen, že přežil pád samotné říše, ale vstoupil do evropských zákoníků.

Co se týče problému kriminality, tak i zde byl problém zpočátku záležitostí občanskou a trestali ji členové rodiny oběti, až později jak se Řím rozrůstal, stoupala v něm i kriminalita a iniciativy se ujal stát.

V době zániku říše v roce 476 n. l. nastoupil na trůn byzantský císař Justinián, který sestavil v roce 529 *Corpus Juris Civilis*, jehož součástí byl jasný a stručný výtah tisíce let římského imperiálního práva.

Římské právo platilo na území Svaté říše a v Německu až do konce 19. století všude tam, kde nebylo v konfliktu s místní legislativou. *Codex Justinianus* byl později vzorem i pro francouzský Napoleonův zákoník a ovlivnil i kodifikační hnutí v 19. století, kdy se zrodily občanské zákoníky v Německu, Švýcarsku a v Rakousku a tím si zajistil právní recepci řadu evropských zemí.

Byl to právě římský stát, kde se během několika staletí vytvořila dokonalá státní organizace se systémem práva, na který později navázali právníci středověku i novověku. Samotní občané zde byli vázáni svými zákony natolik, že nešetřili ani svoje vlastní děti od svržení z Tarpejské skály nebo povinnost občana dodržovat kázeň a sebeovládání, což je podle mého přesvědčení věc, která většinou dnešním lidem chybí a

⁸ - vznikl v roce 451–450 př. n. l. a byl přímým následkem úsilí obyčejných lidí, kteří dříve byli napospas rozmarů aristokratických magistrátních úředníků. A právě tento zákoník byl právem považován za základ římského práva.

v současnosti převládá trend: *urvi si, co nejvíce můžeš a to jakýmkoli způsobem a nehleď na ostatní.*

A samotná slušnost člověka? Tak ta je dnes z mého pohledu spíše brána jako handicap a nevýhoda. A proto se není čemu divit, že právě zde se zrodila jedna ze základních zásad římského práva „Fas-Nefas“ - Co je a Co není dovoleno.

Vlivem recepcí římského práva se ve 12. století na jeho základě vyvinula samostatná právní kultura, která se stala neoddelitelnou součástí právního vývoje feudálního myšlení, které nese rysy vědeckosti a postupně dochází k vytváření právní terminologie a právních pojmů.

I v českých zemích se jevily podmínky pro recepci římského práva od 13. století zejména ve městech. Za první recepci je považován *Horní zákoník*⁹. Šlechtici však recepci římského práva ignorovali, jelikož jim spíše vyhovovalo právo, které vychází z primitivních vztahů naturálního hospodaření a násilného donucení. Proto se panovníci snažili posílit svoje postavení a hledali v římském právu Říma nařízení, která by panovníkovo postavení podpořila. Mezi významná díla patří i *Codex Carolinus* od Karla IV., který byl dokonalým právním textem, ovšem šlechtou zamítnut.

Recepce římského práva měla v českých zemích dlouhou tradici a samotné právo bylo u nás zpracováváno především na univerzitách. Přímé vlivy římského práva je možné sledovat v tzv. *právních knihách*¹⁰. V roce 1579 byl vydán zákoník *Práva městská království českého*, který vytvořil právník Pavel Kristián z Kolína, který se stal závazným pro soudní praxi.

Celá historie římského práva a samotné římské společnosti je vedena v jasném racionalismu a víře v rozum a člověka s nadáním pro právo, pro mír a spravedlnost „pax et iustitia“.

⁹ - vydaný Václavem II. v roce 1300 – 1305, který upravoval právní otázky související s těžbou nerostného bohatství.

¹⁰ - tj. soukromé příručky např. *Knihy Rožmberská*

1.2 Kriminalita jako patologický jev ve společnosti

Kriminalitu čili zločinnost zahrnujeme do jednoho z mnoha sociálně patologických jevů, který ovlivňuje současný chod společnosti. Jde o jev, který pro svou škodlivost ohrožuje společnost, její uspořádání, stabilitu a celý její řád, z pohledu jedince i celé společnosti. Proto odchýlení se od stanovených pravidel chování a právních norem, které formují a udržují ve společnosti řád je posuzováno jako protispolečenské.

1.2.1 Dopad kriminality na současnou společnost

Ve většině průmyslově rozvinutých států jako je i Česká republika dochází za posledních několik desetiletí k rychlému nárůstu kriminality. Rychlý nárůst kriminality je připisován i globálním změnám v podobě industrializace, demografických změn, v podobě migrace obyvatel, ale i takovým změnám jako je současný způsob života lidí.

Mluvíme tedy o *globálním prostředí*, které celosvětově začíná ovlivňovat celou naši společnost a její chod. Svět se prostě začíná zmenšovat a jistým způsobem unifikovat. To znamená, že se člověk a jednotlivé kultury jako jedna lidská společnost budou muset naučit žít vedle sebe, což bude představovat porozumění, vcítění se do problémů ostatních a snahu o pochopení a společnou pomoc.

Zatím však vše nasvědčuje, že se lidstvo upírá druhým směrem, lidé jsou více agresivní, sobečtí, lhostejní, nerespektují společenské normy, mravně zkažení, a vztahující se stále více do své vlastní anonymity. Prostě se jen honí za vlastním uspokojením a to za jakoukoliv cenu.

Všechny takové skutečnosti pak nahrávají prostředí, jež je svou podstatou a skladbou podnětů závadové a deviační. Jde tedy o takové prostředí, které neposkytuje žádnou záruku harmonického rozvoje člověka, nýbrž směřuje k jeho ohrožení.

Dalo by se proto říci, že takové podněty pak negativně ovlivňují celou naši společnost, která není schopna reagovat a řešit dostatečně takové příčiny, které mají za

následek morální rozloženost naší společnosti a především dopad na výchovu a vývoj mladého člověka.

A proto nesmíme zapomínat, že mimo globální problémy se objevují a budou stále se objevovat nové formy kriminality, jako je terorismus, organizovaný zločin, trestná činnost spojená s poškozováním počítačů a zločiny spojené s drogovou problematikou.

Proto pak kriminalitu a zločin chápeme v současné době jako nechtěný produkt naší společnosti, kterým vždy byl a bude. Proto se není čemu divit, že kriminalita za posledních několik let prudce vzrostla se snižující se věkovou hranicí mladistvých pachatelů.

V naší společnosti tento jev představuje jeden z nejproblémovějších patologických jevů, na který navazují a úzce souvisí i další jevy. Já sám se proto domnívám, že mezi hlavní příčiny vzniku a nárůstu zločinu patří zanedbaná a nesprávná rodinná výchova v podobě nefunkčních a dysfunkčních rodin, která v návaznosti na drogovou závislost má velký vliv na vznik a nárůst zločinu v naší společnosti.

Proto se domnívám, že právě tyto dva patologické jevy mohou patřit mezi hlavní příčinu vzniku a nárůstu zločinu a kriminality mladistvých.

Proto je velmi důležité, aby si naše společnost uvědomila, že pokud včas nepřijme dostatečné opatření a neotevře oči, tak jí hrozí zánik bez cesty zpět.

1.2.2 Kriminalita, trestný čin, trestnost a právní úprava

Právě určitá oblast sociálně patologických jevů je proto právním řádem č. 140/1961Sb. definována jako *trestný čin*, jehož překročení podléhá trestnímu postihu ve formě sankcí, které přesně stanoví platný právní řád.

Kriminalitu tedy charakterizujeme jako výskyt trestného chování, které je vyjádřeno souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Takové chování je označováno pojmem *trestný čin*, který je definován v trestním zákoně v ustanovení § 3 jako čin: „*který je takovým pro společnost nebezpečným činem, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.*“

Základním pramenem trestního práva je především již uvedený *trestní zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád č. 141/1961 Sb. a zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.* Trestní zákon se skládá z obecné části, která popisuje základní definice např. pojem trestný čin apod. Zvláštní část obsahuje dvanáct hlav, které obsahují jednotlivé skutkové podstaty trestných činů. Třetí část trestního zákona tvoří přechodná a závěrečná ustanovení. Trestní řád pak upravuje vlastní postup při trestním řízení.

Struktura kriminálních činů je v trestním zákoně upravena a popsána ve dvanácti hlavách a každá hlava obsahuje specifické trestné činy např. trestné činy proti majetku, proti životu a zdraví apod. V běžném životě se člověk nejčastěji setkává s trestnými činy jako je krádež, loupež, ublížení na zdraví, trestný čin podvodu či zpronevěry a někdy se setká i se smrtí člověka v podobě těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti či dokonce vraždy.

Zároveň však právní úprava i státní systém vyžaduje kontrolu nad dodržováním právních norem, kterou vykonávají specializované složky jako je policie, vězeňství, soudy apod. Nesmíme však opomenout ani takové složky jako je primární systém kontroly ze strany rodiny, školy a jiných zájmových sdružení, které se významnou měrou podílejí na respektování společenských norem.

Ale, co si člověk má představit pod pojmem trestný čin a jak jej má odlišit od činu, který trestným činem není?

Aby čin byl činem trestným, musí obsahovat základní znaky, které opět definuje trestní zákon, a hovoříme o *formální stránce trestného činu*, kterou nalezneme v zákoně, a představuje znaky skutkové podstaty trestného činu, které odlišují jednotlivé trestné činy od sebe.

Obecnými znaky trestného činu rozumíme věk pachatele a jeho přičetnost, neboť jsou pro všechny trestné činy stejné. V případě trestní odpovědnosti náš zákon stanoví věkovou hranici trestní odpovědnosti u fyzické osoby 15 let. Dále u osoby starší 15 let zákon vyžaduje dosažení *rozumové a mravní vyspělosti* z důvodu, aby mohly tyto osoby rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost a tím své jednání ovládat. V opačném případě nejsou tito lidé za svůj čin odpovědni.

U mladistvých pachatelů je postup v trestním řízení upraven zákonem č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*. Zákon o mladistvých umožňuje jakoby přechod odpovědnosti mladistvých k odpovědnosti dospělých.

Pokud mladistvý spáchá trestný čin, tedy provinění a tím jakoby „*uklouzne*“, často pouze i z důvodu neznalosti zákona či nemá právní vědomí, pak je takový mladistvý postihován ve formě uložení určitého druhu opatření, které má především sloužit k vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k ochraně před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání trestné činnosti.

Nebezpečnost činu pro společnost pak představuje *materiální znak*, který u dospělých pachatelů musí být *vyšší než nepatrný* a u mladistvých musí být *vyšší než malý*. Také je důležité rozlišovat pojem *čin jinak trestný*, kterým rozumíme čin, který je v daném případě beztrestný, za jiných okolností by ale trestný byl.¹¹

1.2.3 Kriminalita mladistvých

V současnosti zaznamenáváme nepříznivý nárůst kriminality, který se přenáší na naši mládež, kterou chápeme jako sociální skupinu, která již neplní roli dítěte, ale společnost ji ještě nepřiznává status dospělého. Je to jistá forma přestupu mezi dětstvím a dospělostí na kterou pamatuje i náš právní řád, který ve spolupráci se zákonem č. 218/2003 Sb. upravuje postup trestního řízení proti mladistvým. Tento v podstatě nový zákon vcelku dobře postihuje řešení trestního řízení mladistvých, jejich práva,

¹¹ Kejdová, Miroslava. *Základy trestního práva*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2006, 12 s.

povinnosti, stanoví výchovná, ochranná a trestní opatření a upravuje řadu dalších postupů.

Výběr předmětu proti kterému dochází k protiprávnímu jednání je určován rozdílových hodnotovým systémem mládeže. To obnáší takové objekty útoků, které jsou pro mládež atraktivní v jejich věkovém období, které momentálně potřebují. Mezi tyto předměty patří v různé přehrávače, mobilní telefony apod.

Pro trestnou činnost mládeže je typické, že útok je často veden s neúměrnou brutalitou, projevující se zbytečnou devastací okolí či fyzický útok na své vrstevníky či staré osoby. Častým jevem je, že mládež využívá anonymity své party, ve které pak jedinci jednají jinak než by jednali samostatně. Právě v těchto většinou problémových skupinách mající blízký vztah k alkoholu a drogám jsou mladí lidé podporováni ostatními členy a tak se stávají agresivnějšími, často posílnění alkoholem či jinou drogou. Někdy tento jev můžeme přirovnat k jisté formě davového efektu, ve kterém jedinci pod tlakem skupiny či ochranou anonymity páchají trestnou činnost, kterou by sami nikdy neprovedli.

Ani vyhrožování oběti dalším násilím s cílem ji zastrašit není pro mladistvé ničím neobvyklým. Takový případ jsem dokonce sám řešil, kdy pachatelé byli tři mladiství, kteří maskováni v kuklách a vyzbrojeni noži a holemi vyhrožovali starší osobě, která měla svědčit v trestním řízení vůči jejich známému též mladistvému, který si své kamarády za úplatu najal. Nebo v neposlední řadě i takové excesy jako je ublížení na zdraví, zabití či loupežná vražda není v současnosti ničím zvláštním ze strany mladistvých delikventů.

Mezi nejčastější trestné činy majetkové povahy, které páchají děti či mladiství patří krádeže – vloupání do automobilů, restaurací, prodejen, chat, garáží, apod. Přitom došlo k nárůstu pachatelů mladších 15 let, kteří se dopouštějí převážně kapesních krádeží. Charakteristickou skupinou jsou pachatelé v této věkové skupině patřící cizincům, převážně dětem z Rumunska, které jsou dospělými recidivisty v zahraničí najímány u rodičů za účelem páchání kapesních krádeží v České republice. Odplatou pro jejich rodiče je podíl na zisku, který jejich děti nabyly majetkovou trestnou činností na našem území. Takovým lidem, kteří dovedou zneužívat beztrestnost osob mladších 15 let se

říká: *Překupníci s dětskou kriminalitou*¹². V takových případech však nastávají potíže, i když jsou děti přistiženy při činu, nastává problém týkající se zjištění skutečného věku dítěte, protože všechny tyto děti cizinců jsou vybaveny zpravidla pasovým falsifikátem, na kterém je vždy uveden věk dítěte do 15 let, ačkoli je dítě evidentně starší.

Další významnou skupinou jsou trestné činy se znakem násilí, namířeny proti životu a zdraví osob. Právě tyto činy ze strany mladistvých bývají doprovázeny vysokým stupněm brutality. I zde je evidentní snižování věkové hranice pod 15 let, doprovázení požití alkoholu či jiné drogy. Samotná brutalita mládeže je obvykle kompenzována nedostatkem fyzické síly a použitím různých zbraní. Dalším typickým znakem je vyhrožování poškozenému – napadenému dalším násilím z důvodu jej zastrašit, aby napadení nikam nehlásil, že jinak mu znovu ublíží. Ani výjimečnými případy v současné době nejsou loupeže či dokonce vraždy u pachatelů ve věku do 18 let směřované nejčastěji proti dětem nebo starším lidem.

Proto se není tedy čemu divit, že zhruba za posledních dvacet let došlo k výraznému nárůstu kriminality,¹³ na které se silnou měrou podílí právě i kriminalita dětí a mladistvých.¹⁴ Podle statistik je většina mladých delikventů mužského pohlaví s páchanou trestnou činností ve skupině.

Obecně můžeme konstatovat, že trestná činnost mládeže a dětí se vyskytuje především ve velkých městských aglomeracích, kde s ohledem na velký počet obyvatel a anonymity jsou příznivější podmínky pro porušování zákonů.

Následuje otázka, proč začínají mladiství páchat trestnou činnost, a co je k tomu vede?

Na tuto otázku není lehké nalézt jednoznačnou odpověď, neboť odpověď se skrývá v mnoha příčinách, které později vedou k páchání trestné činnosti.

¹² Chmelík, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998, 14 s.

¹³ <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html>
- příloha číslo 1.

¹⁴ <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html>
Jilčík, Tomáš, Plšková, Alena, et al. *Sociální patologie*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 22.
- příloha číslo 2.

Za dobu své praxe a to nejen s obecnou kriminalitou dospělých, ale právě i s kriminalitou mládeže jsem dospěl k tomu, že osobou páchající opakovaně trestnou činností se člověk nerodí a nestane se z něj tato osoba ze dne na den, ale domnívám se, že se z něj takové individuum nebezpečné pro společnost stává v důsledku špatné a zanedbané rodinné výchovy, která z různých příčin nesplňuje ty správné předpoklady, které mají zajistit správnou harmonickou výchovu člověka. Později se nejčastěji k tomuto problému přidá další nepříznivý jev, který se nazývá – drogová závislost.

1.2.4 Přehled nárůstu zločinnosti od roku 1989

Od roku 1989 do roku 1999 bylo zjištěno, že zločinnost v české společnosti od počátku devadesátých let dvacátého století prudce vzrostla, současně s touto skutečností začala klesat i věková hranice mladistvých pachatelů.

Jak uvádí statistiky¹⁵ (viz příloha graf č. 1) v roce 1989 bylo evidováno 120 768 všech trestných činů na území České republiky. Zatímco v roce 1999 již spáchaných trestných činů bylo evidováno 426 626.

Současně dochází i k nárůstu kriminality ve věku do 15 let. Od roku 1989 do 1999 mimo období 1994 – 1998 je trend kriminality dětí vzestupný a představuje zvýšení o 250%¹⁶ (viz příloha graf č. 2).

Vývoj kriminality mladistvých od 15–18 let je obdobný s tím, že nárůst probíhal výrazněji a počet trestných činů kulminoval v roce 1996. Celkově od roku 1989 vzrostla kriminalita mladistvých o 166%.

Ve srovnání s celkovou kriminalitou v České republice, která od roku 1989 (120 768 trestných činů) se v roce 1999 zvýšila na 426 626 trestných činů, což je procentuálně zvýšení o 253%.¹⁷

¹⁵ http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/pcr90_99/index.html

¹⁶ http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/kri_graf.html

Kriminalita mladistvých vzrostla z 5604 zjištěných skutků na 14 920 tj. o 166%, kriminalita dětí z 3 559 na 12 464 tj. o 250%.

Celkově jde tedy říci, že kriminalita dětí a mladistvých se od roku 1989 do současnosti zvýšila asi 3,5 x .

Od roku 2000 do roku 2006 se pak statisticky zjištěné veškeré trestné činy v průměru pohybují kolem cca. 350 000 ročně a kriminalita mladistvých cca. 10 000 ročně.¹⁸

Z toho plyne, že u všech trestných činů nebezpečně narůstá podíl dětských a mladistvých pachatelů se snižující se věkovou hranicí. Samotný podíl mládeže včetně osob do 30 let se podílí co do počtu pachatelů na celkové statistice 60% přičemž v rámci celkové populace to představuje asi 35%.¹⁹

Tyto zjištěné statistické údaje tedy jasně konstatují, že kriminalita od roku 1989 do 1999 prudce vstoupila a to o 253%. Mezi hlavní druhy kriminality, která je procentuálně nejvíce páchána, je majetková trestná činnost a to asi 80% z veškeré registrované trestné činnosti s místem koncentrace do velkých měst a průmyslových aglomerací s vysokým počtem anonymních a migrujících osob. Mezi uvedené oblasti s výskytem největší kriminality patří především velká města, jako je např. Praha, Kladno, Ostrava atd.

Zároveň však ruku v ruce s majetkovou trestnou činností a trestnou činností proti životu a zdraví stále více přibývá trestná činnost spojená s drogami, stále více se projevuje používání násilí se zbraní a zbytečná brutalita.

Proto se dnes není čemu divu, když pachatel drobné krádeže (drogově závislý) neváhá pro svou kořist vytáhnout nůž či použitou injekční infikovanou jehlu pro útok na obyčejnou prodavačku v obyčejném obchodě, jen aby ukořistil šampón, který obratem

¹⁷ http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/kri_deti.html

¹⁸ <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html>

¹⁹ Jilčík, Tomáš, Plšková, Alena, et al. *Sociální patologie*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2005, 16 s.

prodá na ulici, jen aby si obstaral svou denní dávku, nad čímž morálně smýšlející člověk jen žasne a nevěří vlastním smyslům.

1.3 Hlavní příčiny vedoucí ke vzniku deviace

Obecně mezi hlavní příčiny ohrožení a poškození dětí, které pak jak důsledek mohou vést k deviantnímu chování, patří příčiny vnitřní a vnější. V průběhu výchovy dítěte může docházet k různým rušivým vlivům, které nejsou spojeny jen s nesprávnou rodinnou výchovou, drogovou problematikou, ale může se jednat i o *příčiny vnitřní* zahrnující genetickou složku, vrozenou, získanou během porodu apod.

1.3.1 Vnitřní příčiny

Při objasňování trestných činů jsem se setkal i s příčinami vnitřními, které ve spojitosti např. se závadovým prostředím vedly k páchání trestné činnosti.

Jako příklad uvádím současného recidivistu majetkové trestné činnosti, který se ocitl sám bez pomoci blízké rodiny s lehčím duševním handicapem zasahujícím do jeho inteligenční složky osobnosti v kombinaci s lehčím tělesným postižením. Tento mladý člověk ve věku 30 let je znám pro své okolí jako obětavý, málo bojácný, nenáročný, zároveň však lehce ovladatelný osobami s bohatou trestní minulostí, které tohoto člověka zneužívají pro páchání majetkové trestné činnosti jako *bílého koně*. On sám ví, že se dopouští trestného činu, ale není schopen se těmto osobám sám bránit a nakonec je v celém případě právě jako jediný známý pachatel trestně stíhán a potrestán.

Celkově se odhaduje, že v naší populaci je 12 – 14% duševně či tělesně postižených dětí.²⁰ Mezi tyto vnitřní příčiny řadíme i děti znevýhodněné svým etnickým či sociálním původem.

²⁰ Nikl, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, 6 s.

1.3.2 Vnější příčiny

Mezi *vnější příčiny* mající rozhodující vliv na vývoj a formování mladého člověka, které na něj působí, řadíme takové, které spatřujeme v nedostacích ve funkcích celé společnosti jako je hmotný nedostatek, bída, hlad, drogová závislost, civilizační faktory nebo nedostatky ve funkcích společenských skupin, především ve funkcích rodiny.

Právě rodinu řadíme mezi nejdůležitější sociální skupinu, jejímž prostřednictvím přichází člověk do styku se sociálními skupinami a s celou naší sociální strukturou. Rodina jako primární sociální skupina či mikrostruktura reguluje základní potřeby člověka a určuje jeho činnost. Utváří vztah mezi rodiči a dětmi, díky kterému si dítě přebírá ty správné nebo nesprávné formy a vzory chování pro svůj budoucí život.

*Každý člověk přichází na svět jako biologické individuum, z kterého se až za pomoci výchovy a socializačního procesu stává osobnost jako organizovaný a jednotný celek duševního života člověka, v němž je integrována biologická, sociální a psychologická stránka jeho existence v dynamickou strukturu individuálních vlastností, která je vlastní pouze jednomu člověku a kterou se zároveň od ostatních lidí odlišuje.****

Narozené dítě přichází na svět zcela bezbranné a plně odkázáno na svou mikrostrukturu, kterou by měla představovat úplná a funkční rodina. Během svého vývoje člověk prochází jednotlivými vývojovými etapami, kdy každá etapa je zároveň jedinečná a něčím charakteristická. Proto je důležité, aby si dítě nejprve v rodině do předškolního věku osvojovalo cestou svých rodičů ty správné hodnoty, společenské a mravní zásady. Pokud pak dojde k tomu správnému *nastartování harmonického procesu rodinné výchovy*, pak je velká pravděpodobnost, že člověk cestou základní, střední, vysoké školy apod. si utvrdí společenské hodnoty a cestou své seberegulace povede správný a plnohodnotný život ve vztahu k sobě samému i ke společnosti.

Ovšem pokud v takovém procesu nebude fungovat či selže rodinná výchova jako, kdy rodina nebude – skutečné osíření, nebo půjde o dysfunkční rodinu, tvořenou dětmi, o něž se rodiče dostatečně nezajímají nebo nepečují tak jak by měli, ale současně však takoví rodiče své děti neopouštějí, ani neumísťují mimo rodinu, v takových případech pak jde o velkou skupinu dětí s nedostatky v jejich výchově.

Ze své zkušenosti proto vím, že v mnoha případech jde o rodiny s více dětmi, ve kterých ani jeden z rodičů cílevědomě nepracuje, rodiče vedou závadový život v podobě páchaní trestné činnosti, konzumují v hojné míře alkohol či drogy a celá rodina tak žije z různých sociálních příspěvků, na úkor výchovy dítěte.

A právě takové děti, které pocházející z podobných rodin se nejčastěji ve svém životě řadí mezi recidivisty trestné činnosti, s kterými se často setkávám.

Nebezpečí deviantního chování u jedince spočívá v rodině, která byla buď dysfunkční, nebo nebyla úplná z důvodu, že rodina nebyla vůbec založena, stejně jako u dětí narozených mimo manželství, kde dítě vychovává jeden z rodičů nejčastěji matka. Nebo došlo k jejímu rozpadu, nejčastěji v důsledku rozvodu manželů. Nebo rodina existuje, ovšem je vnitřně rozvrácena a přispívá k velké pravděpodobnosti, že i dítě vyrůstající v takové rodině bude trpět později jistou formou deviace, či bude páchat trestnou činnost.

Proto jsou případy dysfunkčních rodin velmi závažné, což lze na to usuzovat i ze zvyšujícího se sebevražedného jednání dětí z poruch chování, včetně drogových závislostí a ze zvyšující se delikvencí zaměřenou na páchaní trestné činnosti. V mnoha rodinách vnitřně rozvrácených dochází k týrání dětí, což je v širokém smyslu onemocnění postihující dítě i rodiče. Jde zpravidla o úmyslné, surové zacházení s dítětem, vyvolávající poruchu tělesného a duševního zdraví, které nepříznivě ovlivňuje jeho další vývoj a vysoká pravděpodobnost, že se z dítěte stane delikvent.

Takto vychovávané děti pocházející z dysfunkčních rodin, zejména v případech vnitřní rozvrácenosti kde jsou agresivnímu jednání ze strany svých rodičů vystaveny opakovaně, pak často po psychické stránce jeví známky *deprivačního syndromu*. Tím pádem těžce trpí jejich emocionální stránka osobnosti, může dojít k postižení intelektu a jejich chování se odlišuje od chování jiných dětí.

Takové zacházení s dětmi pak nejčastěji vede k tomu, že se později začnou nepřátelsky projevovat ke svému okolí, dochází ke zvýšení jejich delikvence, které poté může přerůst v trestnou činnost, a často se v dospělosti dopouštějí stejných činů, jichž byli sami oběťmi.

Poslední dobou je však ubližováno i dětem v navenek normálně fungujících rodinách. Rodiče v takových rodinách nekonzumují alkohol či jiné drogy, nemají problémy se zákonem. Důvodem násilí na dětech zde nejčastěji bývá skrytá agresivita a mnoho psychických úchylek i stres dospělých, kteří se nedokáží vyrovnat se starostmi na pracovišti a leckdy se potýkají s nezaměstnaností.

1.3.2.1 Drogová závislost

Naše drogová scéna prošla od roku 1989 značnými změnami které byly výrazně ovlivnily rizikovými faktory jakými byly otevření hranic, strategická poloha ČR v Evropě, liberalizace společnosti a především nevyhovující legislativa. Všechny tyto skutečnosti podnítily šíření drog a to zejména mezi mladou populací. Velké šíření drog mezi populací v devadesátých letech si vynutilo pozornost nejen sociálně kulturní sféry, ale i represivních složek, protože se tento jev nepromítal a ani nepromítá negativně jen ve zdravotních charakteristikách, ale i do oblasti trestné činnosti.

Drogová závislost je další patologický jev, který představuje důležitou vnější příčinu vzniku, šíření a nárůstu kriminality, která dle mých zkušeností vždy navazuje již na vzniklou dysfunkční rodinou výchovu. Mladistvý či mladý člověk díky užívání návykových či psychotropních látek, obecně drog v nich spatřuje svůj únik a odreagování od mnohdy nepříjemné reality, kterou sám nedovede jinak řešit.

Už jen podle svých zkušeností si troufám říci, že minimálně v 80% každý zadržený pachatel ve věku do 30 let pro majetkovou trestnou činnost, žijící na ulici je drogově závislý či čin spáchal pod vlivem alkoholu a pochází z neúplné nebo dysfunkční rodiny.

Dále můžeme vycházet ze zvýšení počtu trestných činů spojených s drogovou problematikou společně s odsouzenými za trestné činy např. nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek, šíření toxikomanie apod. a to proto, že pokud jsou tací lidé drogově závislí, pak se můžeme domnívat a je zde vysoký předpoklad, že právě tito lidé páchají i jinou trestnou činnost nejčastěji majetkové a násilné povahy.

Příkladem nárůstu drogových deliktů je doba od 1993 do 1996, kdy nárůst odsouzených za trestné činy spojené s drogovou problematikou byl až o 40,1%.²¹

V roce 1994 signalizovalo *Centrální pracoviště pro drogovou epidemiologii*, že téměř jedna třetina středoškoláků má zkušenosti s drogou, přičemž alarmující informací je věk prvního užití drogy, kde 8% problémových uživatelů začalo experimentovat s drogou již při dosažení věku patnácti let, z nich 30% začalo čicháním toluenu, což představuje největší ohrožení života mladého člověka. Nejčastěji však mladiství ve věkovém průměru kolem 17 let začínají experimentovat s alkoholem a marihuanou. Podle mého přesvědčení, však tyto dvě látky představují velké nebezpečí, ačkoli jsou našimi středoškoláky hojně konzumovány. Důvodem znepokojení a jejich nebezpečí spočívá v tom, že se jedná o tzv. přestupné, od kterých se přechází na tvrdé drogy, odkud ve většině případů již není cesty zpět.

Mezi nejvíce obecně zastoupenou drogou je v ČR stále pervitin, na druhém místě heroin, přičemž nejčastějším způsobem použití je injekční aplikace. Nejpostiženější věkovou skupinou u nás zůstávají 17 – 30 letí, kteří v důsledku rodinných problémů končí na ulici bez střechy nad hlavou, bez zaměstnání, páchají trestnou činností a ve většině případů postižení infekčními nemocemi popř. HIV.

Společenství takových osob zneužívajících drog je tímto právem nazýváno jako *toxikomanská subkultura*, která je zároveň charakteristická tím, že žijí a vyznávají určitý životní styl, který je ve většině případů v rozporu s všeobecně uznávanými společenskými zájmy a v poslední řadě především se zákonem samým jako takovým mající blízký vztah k páčání trestných činů majetkové povahy.

Další stěžejní skutečností u drogově závislých je skutečnost, že drogová kriminalita a s ní spojená obecná kriminalita je charakteristická svou vysokou *latentností a důkazní náročností* při jejím vyšetřování. Proto není možné přesně konstatovat, kolik spáchaných trestných činů bylo provedeno v důsledku závislosti na alkoholu či návykových a psychotropních látkách.

²¹ Štaflová, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1997, 128 s.

Já jako člověk, který se s problematikou drogově závislých sice speciálně nezabývá, ale často se ve své práci s ní setkávám ne ve formě nějakých statistik, ale přímo s lidmi kteří drogy berou a díky kterým se dopouštějí trestné činnosti a tím pádem stanou před orgány činné v trestním řízení, mohu říct, že pokud se jedná o trestné činy jako jsou krádeže, loupeže či ublížení na zdraví, tak většiny těchto *pouličních zločinů* se jich dopouštějí mladí lidé pod vlivem alkoholu čili obecně drog a nebo v souvislosti s jejich zneužíváním a to takovým způsobem, že si buď násilnou trestnou činností obstarávají peníze na získávání drog a nebo se pod vlivem nezvládnuté drogové abstinence dopouštějí takto páchaných trestných činů.

Nebo dokonce zacházejí tak daleko, že za účelem obstarání drog se neštítí poskytnout své vlastní dítě k uspokojení sexuálních potřeb cizím osobám, jen aby si mohly obstarat svou denní dávku drogy.

Co je ovšem zarážející pro normálního člověka, pro mě jako pro policistu, že se pak tyto rodiče omlouvají a svou vinu svádějí na to, že se ocitli v tíživé životní situaci a potřebovali si nějakým způsobem obstarat svou dávku a že tak nakonec jednali v důsledku svých abstinenčních příznaků a že tak vlastně jednali v době své snížené přičetnosti a že oni sami jsou ve své podstatě těmi největšími chudáky!

A když se jich pak zeptáte: „Proč jste byl pod vlivem drogy?“, tak odpoví, že od svých 17 let jsou na ulici a drogu berou od svých 14 – 16 let.“ Na otázku, proč drogu začali brát, odpoví: „že neví, prostě jen tak“.

Vnitřní a vnější příčiny vedoucí k deviacím a k páchání trestných činů u dětí, mladistvých či dospělých jsou velmi těsně spjaty, až spolu splývají a vytvářejí napětí mezi jedincem a společností. Toto vše se pak musí projevit především poruchami v adaptaci a celém socializačním procesu jednotlivců a společnosti, kam řadíme problematiku poruch chování, sebevražedná jednání a v neposlední řadě delikventní chování projevující se především v páchání kriminálních činů, jak dětí, mladistvých či dospělých.

1.3.3 Vlastní průzkum

Poslední tři roky provádím preventivní přednášky na základních a středních školách na území městské části Praha 10. Skupinové schůzky se žáky a učiteli jsem zaměřil na prevenci kriminality mladistvých, na trestní odpovědnost a na problém drogových závislostí, které velkou měrou přispívají ke vzniku páchaní trestné činnosti.

Jelikož se ve své bakalářské práci zajímám a snažím o nalezení možných hlavních příčin, které by mohly vézt ke vzniku a nárůstu trestné činnosti, rozhodl jsem se v rámci odborné stáže provést *orientační výzkum*, za účelem ověření *mé hypotézy vycházející z možnosti*, že mezi hlavní příčiny vzniku a nárůstu zločinnosti patří nárůst dysfunkčních a nefunkčních rodin, které ovlivňují rodinnou výchovu dítěte a problém nárůstu zneužívání drog, který nejčastěji navazuje na špatnou rodinnou výchovu.

V případě dysfunkční či nefunkční rodinné výchovy se domnívám, že pokud je v takové rodině narušen harmonický vývoj dítěte a dítěti nebyly vštípeny pevné mravní zásady s absencí smyslu života, pak takový jedinec hledá útěchu a smysl života někde jinde a to nejčastěji v podobě užívání drog, což se domnívám, že vede k páchaní trestné činnosti.

I. Cíl mého nestandardizovaného výzkumu

Cílem mého orientačního, nestandardizovaného výzkumného dotazníku byla snaha zjistit, s jakými drogami se naše mládež nejčastěji setkává, jakou nejčastější drogu užívá a jak často ji konzumuje. Dále jsem se pokusil zjistit, v jakých rodinách mladiství vyrůstají, zda se jedná o úplné a plně funkční rodiny či se jedná o nefunkční a dysfunkční rodiny. Také jsem se pokusil zjistit, zda si mladiství se svými rodiči rozumí a do jaké míry mladiství porušují zákon. Provedený výzkum mi pak může napovědět o možnosti:

Zda mladiství pocházející z neúplných rodin si více nerozumí se svými rodiči a zda tato skupina mladistvých má větší sklony k porušování zákona, než mladiství pocházející z úplných rodin.

Současně jsem si však vědom, že zjištěné výsledky nemohou být brány jako reprezentativní a mají malou reliabilitu²², ale mohou nám napovědět něco málo o možnosti, která představuje odpověď na mou hypotézu.

II. Zpracování dotazníku

Jako nejvhodnější psychometrickou metodu k získávání dat od více osob jsem užil nestandardizovaný písemný dotazník v podobě anonymní ankety. Záměrně jsem zvolil malý počet otázek z důvodu, abych udržel pozornost, soustředěnost a pravdivost odpovědí od mladistvých respondentů a jako reprezentativní vzorek jsem zvolil žáky tj. chlapce a dívky středního odborného učiliště ve věku 17 let o celkovém počtu 66 respondentů, kteří měli anonymně v časovém rozmezí asi 10 minut odpovědět na pět písemně položených otázek (*viz příloha č. 3*).

III. Vyhodnocení

Z celkového počtu 66 dotazovaných jsem zjistil, že nelegální drogu již vyzkoušelo 42 mladistvých tj. 63,63% z celkového počtu. Z toho nelegální drogu příležitostně užívá 19 mladistvých tj. 28,78%. Jedná se především o užívání marihuany a alkoholu.

A) Respondenti z neúplných rodin

Dále bylo zjištěno, že ze stejného výzkumného vzorku tj. z 66 respondentů pochází 24 (36,36%) mladistvých z neúplných rodin.

Vzájemné vztahy u této skupiny mezi dětmi a rodiči byly ze strany dotazovaných hodnoceny následovně:

- 37,5% mladistvých vychází s rodiči velmi dobře
- 41,66% mladistvých vychází s rodiči dobře
- 8,33% *mladistvých si s rodiči nerozumí*

²² - reliabilita, značí spolehlivost testu

Na otázku: „*zda někdy porušily zákon*“, bylo zjištěno, že *přesná polovina dotazovaných z neúplných rodin porušila zákon.*

B) Respondenti z úplných rodin

U ostatních mladistvých tj. 42 (63,63%) ze stejného výzkumného vzorku 66 respondentů, kteří pocházející z úplných rodin, byly zjištěny tyto následující vztahy mezi nimi a rodiči:

- 40,47% mladistvých vychází s rodiči velmi dobře
- 59,52% mladistvých vychází s rodiči dobře
- 0% *si s rodiči nerozumí*

Na otázku: „*zda někdy porušily zákon*“, bylo zjištěno, že:

- 45,23% dotazovaných z úplných rodin *ANO*
- 54,76% *dotazovaných NE*

IV. Vysvětlení

K provedenému výzkumu a k jeho výsledkům přistupuji pouze jako k nepřímým faktům a beru jej pouze jako orientační k problematice hledání hlavních příčin: „proč mládež páchá trestnou činnost a jaké důvody je vedou k páčání trestných činů“. Provedený výzkum mi napověděl o možnosti: *Zda mladiství pocházející z neúplných rodin si více nerozumí se svými rodiči a zda tato skupina mladistvých má větší sklony k porušování zákona, než mladiství pocházející z úplných rodin.*

Zpracováním a vyhodnocením mé ankety jsem zjistil, že ze zkoumaného vzorku o počtu 66 respondentů, 42 mladistvých pochází z úplných rodin a se svými rodiči si všichni rozumí dobře. U této skupiny nebylo zjištěno, že by si některý z respondentů se svými rodiči nerozuměl vůbec. Také bylo zjištěno, že více než polovina mladistvých neporušila zákon.

Dále bylo zjištěno, že ze stejného výzkumného vzorku tj. z 66 respondentů pochází 24 mladistvých z neúplných rodin. *Z toho v 8% si mladiství se svými rodiči nerozumí vůbec a přesná polovina z 24 respondentů již porušila zákon.*

K otázce užívání drog bylo zjištěno, že 42 mladistvých žáků ze zkoumaného vzorku 66 osob již vyzkoušelo nelegální drogu, přičemž 19 žáků tyto drogy příležitostně konzumuje nejčastěji ve formě alkoholu a marihuany.

V. Závěr

Zjištěné a vyhodnocené informace z mého provedeného výzkumu mi pak i vzhledem k malému *reprezentativnímu vzorku a malé reliabilitě*, napověděly o možnosti, že drogová závislost a nedostatečná rodinná výchova mohou vést k hlavním příčinám vzniku a nárůstu trestné činnosti.

V této kapitole jsem se pokusil odpovědět na otázku:

Zda je možné, aby osoby pocházející z dysfunkčních a nefunkčních rodin kde byla narušena jejich harmonická výchova, a které následně začaly konzumovat drogy, se můžou značnou měrou podílet na vzniku a nárůstu zločinu v naší společnosti?

Na základě svých zkušeností, které čerpám ze svého zaměstnání ve kterém pracuji se zadrženými osobami, na základě skutečností a faktů uvedených v kapitolách 1.2, 1.3, včetně svého provedeného výzkumu, který mi pouze napověděl o možnosti, že špatná rodinná výchova může vést ke vzniku páchaní zločinu se domnívám, že osoby pocházející z narušených rodin a zároveň konzumující drogy se mohou značnou měrou podílet na vzniku a nárůstu zločinu v naší společnosti.

Ovšem co musím k takové odpovědi dodat je fakt, že nemohu tvrdit, že každé dítě vyrůstající ve špatné rodině později začne páchat trestnou činnost, ale domnívám se, že je zde zvýšené riziko takového delikventního jednání.

A na to si musím položit otázku, proč dochází k takovým věcem v naší společnosti v 21. století, co děláme my samotní, co dělá stát, a jak bychom mohly nejlépe zabránit vzniku těchto jevů?

Proto tvrdím, že člověk se nestává zločincem – recidivistou ze dne na den, ale vždy existuje nějaká dlouhodobá příčina či několik příčin, mezi které dle svých vlastních poznatků a zkušeností, řadím především dysfunkční, nefunkční rodinnou výchovu ve spojitosti s drogovou závislostí.

1.4 Trest ve společnosti

V 21. století již nepředhazujeme lidi dravé zvěři ani je neupalujeme na hranicích, i když je pravdou, že i současný pohled na trest zůstává stejný jako kombinace odplaty, zneschopnění a odstrašení. Samotný trest se však vyvíjel současně s lidstvem od prostředku realizace *lex talio*²³, až do současnosti, kdy představuje nejpřísnější formu sociální kontroly. Jeho hlavním účelem v současné době je především ochrana společnosti, snaha o *resocializaci pachatele trestného činu* a v poslední řadě preventivně působit na ostatní členy společnosti.

V průběhu lidského vývoje si společnost vytvořila několik koncepcí účelu trestu. Nejstarší je *teorie absolutní* jejím cílem a smyslem je odplata „Punitur, quia peccatum est – trestá se, protože bylo spácháno zlo“.²⁴ *Smyslem relativní teorie* je odstrašení, obava a polepšení. „Punitur, ne peccetur – trestá se, aby nebylo páčáno zlo“.²⁵

A poslední je *teorie smíšená*, která se snaží nalézt východisko mezi teoriemi absolutními a relativními, snažící se o spojení odplatné a účelové funkce trestu a tím umožňuje nástup nových prvků v trestní spravedlnosti v podobě využití alternativních trestů a nástup *restorativní spravedlnosti*, kdy jde o proces, jenž se snaží v co největší míře zaměřit na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podněcuje odpovědnost pachatele za vzniklý čin a současně tím

²³ - lex talio (z lat. Slova lex talionis - zákon odplaty)

²⁴ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 7 s.

²⁵ Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 8 s.

zapojit do procesu poškozeného, pachatele a samozřejmě celou společnost. Naproti tomu u tradiční *retributivní čili trestající spravedlnosti* je kladen hlavní důraz na to, aby pachatelé byli podle zásluhy potrestáni. V tomto případě je spravedlnost naplněna prostřednictvím uznání viny pachatele a jemu uložené újmy.

Současná společnost chápe trest jako jeden z prostředků státního donucení, který používá stát na ochranu základních práv a hodnot svých občanů. Trest je ukládán jménem státu prostřednictvím soudů, které mohou uložit pouze tresty taxativně uvedené v § 27 trestního zákona, kterými jsou: odnětí svobody, obecně prospěšné práce, ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, apod. a samostatně uvedený výjimečný trest v ust. § 29 trestního zákona.

Přesnou definici účelu trestu nalézáme v zákoně č. 140/1961Sb. v ust. § 23 odst. 1 TZ, kdy jeho účelem: „*je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti, vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život a působit výchovně i na ostatní členy společnosti*“.

Ve své praxi jako orgán činný v trestním řízení se setkávám s nejméně se opakujícími druhy trestů, které jsou ukládány pachatelům za spáchané trestné činy převážně majetkové či násilné povahy. Jedná se o obecně prospěšné práce, podmíněný a nepodmíněný trest odnětí svobody. Tyto a ostatní tresty ukládá soud v souladu s principy zákonnosti a individualizace.

V důsledku uplatňování těchto principů při volbě a ukládání druhu trestu, proto není možné, aby soud uložil přísný trest pachateli, u kterého je jeho protiprávní čin v jeho chování pouze *excesem* a k tomu, proto musí soud přihlížet a zvolit vhodný alternativní trest s návazností na obnovující spravedlnost. Stejný princip volby trestu a jeho ukládání by však měl dle mého přesvědčení být uplatňován i v opačném případě u nebezpečného recidivisty, kterého je nutno retributivně sankcionovat.

Jako příklad mohu uvést *pachatele*, který nepřizpůsobil rychlost svého vozidla stavu vozovky, dostal smyk, narazil do jiného vozidla a jeho řidič utrpěl těžkou újmu na zdraví.

Je pravdou, že takový řidič (pachatel) nepřizpůsobil rychlost jízdy svého vozidla, ač mu to zákon ukládá a následek který způsobí je neomluvitelný, ale v takovém případě není správné, aby byl téměř stejným způsobem potrestán jako „pachatel – řidič“, který před jízdou požil alkohol či návykové látky s vědomím, že bude řídit vozidlo a poté rychlou a bezohlednou jízdou způsobí smrt několika nevinným lidem, neposkytne první pomoc a nakonec ještě z místa uteče. Zde se domnívám, že by soud měl zvolit alternativu *retributní - trestající spravedlnosti*²⁶ a ne, aby mu bylo uloženo ve své podstatě stejný druh trestu jako u předchozího řidiče, který vedl řádný život a následky nehody, kterou způsobil ho budou morálně doprovázet, až do konce svého života.

Zatím co náš bezohledný řidič, který díky své sobeckosti a často známostem ve státní správě bude potrestán stejným nebo dokonce i menším trestem, než řidič, který si událost bude vyčítat celý svůj život.

Proto je velmi důležité, aby soud rozhodoval nejen ze zákonné povinnosti, právních zásad, ale také z pozice morálního a lidského cítění a především jako nezaujatý, nezávislý a nezkorumpovaný orgán státní moci. I když na druhou stranu ze své zkušenosti jsem se potkal s několika soudci, kteří nekompromisně požadovali pro takové pachatele vyšší možný trest, ale sami konstatovali, že problém spočívá v celém systému novodobého soudnictví a v nedostatečných právních úpravách.

Sám se domnívám, že v případech pachatelů – recidivistů páchající soustavně trestnou činností nelze těmto osobám ukládat alternativní tresty pro jejich neefektivitu. Jejich trestné činy jsou obvykle již zákonitým projevem scestného a deformativního vývoje jejich osobnosti, často v kombinaci se závislostí na alkoholu či drogách.

V takových případech je zcela bezvýznamné, aby soud ukládal alternativní druhy trestu, kdy jedinou současnou ochranou společnosti před takovými recidivisty dle mých zkušeností je represivní opatření v podobě nepodmíněných trestů odnětí svobody,

²⁶ je charakteristická tím, že ve své podstatě je stát primární obětí trestného činu a proto jsou všechny síly zaměřeny na jeho ochranu před pachateli trestných činů. Samotná oběť (člověk – poškozený) má právo jen o uplatnění svých nároků na náhradu škody s pasivním postavením a s malou možností se zúčastnit aktivně celého procesu. Omezené postavení zde má i samotný pachatel a hlavním cílem je pachatele potrestat uloženou sankcí.

doplněn povinnou ochranou léčbou, penitenciárními programy, ale současně s povinností vykonávat těžší manuální práce, které by aktuálně pokrývaly jeho náklady spojené s výkonem trestu. A to proto, aby nedocházelo k tomu, že se tito lidé často bez střechy nad hlavou, žijící na ulici budou mít vlastně ve výkonu lépe, než ve svém reálném životě.

1.4.1 Trest obecně prospěšných prací

V případech ukládání lehkých trestů, které se zprvu vztahují především k mladistvým, k osobám prvopachatelům a pachatelům méně závažných trestných činů, bych souhlasil s ukládání alternativních trestů v podobě hodně využívaného trestu *obecně prospěšných prací*, který plní náhradu za trest nepodmíněné odnětí svobody. Tímto trestem jsou nejčastěji postihováni prvopachatelé a mladiství, kteří se dopouští trestného činu výtržnictví, poškozování cizí věci vč. trestného činu sprejerství, drobných krádeží a jejich chování považujeme jako uklouznutí od běžného způsobu života.

Jeho podstata spočívá vtom, že osoba musí odpracovat soudem stanovenou pracovní povinnost, bezplatně a většinou na veřejných místech. Toto rozhodnutí soudu současně nemá povahu *meritorního rozhodnutí*, kdy pokud mladistvý odpracuje soudem stanovenou pracovní povinnost, pak se na pachatele hledí, jako kdyby nebyl nikdy odsouzen. V případě pokud však pachatel práce nevykoná, pak je trest nahrazen trestem odnětí svobody.

A právě v tom spočívá způsob alternativního řešení lehčích trestných činů či provinění.

1.4.2 Trest odnětí svobody

Nejvíce rozšířeným a pro veřejnost známým je však *trest odnětí svobody*, stanovený v každé zákonné trestní sankci pro každého pachatele. Dle novelizace zákona z roku 1990 jej lze uložit za trestný čin, u něhož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje 1 rok. Samotné trvání trestu je v trestním zákoně stanoveno jednak obecně za pomoci horní hranice 15 let a jednak v jednotlivých trestních sazbách, kdy příslušný

soud vyměří trest v rámci příslušné sazby. Uložením trestu nad obecnou hranici 15 let je dle našeho trestního zákona možné jen výjimečně za nejtěžší trestné činy a to do 25 let a doživotní.

Trest odnětí svobody je ukládán u závažnějších trestných činů nebo tam kde by bylo vzhledem k osobě pachatele uložení jiného dokonce i alternativního trestu vysoce pravděpodobné, že by nevedlo k dosažení účelu trestu a v případech kdyby hrozilo, že pachatel – recidivista bude v trestné činnosti pokračovat. Proto bývá uložen trest odnětí svobody jako ochranný prostředek společnosti před nebezpečnými a těžko napravitelnými recidivisty.

Samotný výkon trestu odnětí svobody je upraven zákonem č. 59/1965 Sb. o *výkonu trestu odnětí svobody*, který upravuje dodržování právních předpisů při výkonu trestu odnětí svobody i péči o propuštěné z věznic.

V souvislosti s trestem odnětí svobody souvisí i alternativní druh trestu, kterým je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Jedná se o případ, kdy soud sice vynese odsuzující rozsudek, ale výkon trestu je odložen na podmínku tj. zkušební dobu v rozmezí od 1 do 5 let (u mladistvého do 3 let), kdy během zkušební doby je povinen vést řádný život. Pokud se odsouzený osvědčí, bude se na něj hledět, jakoby nikdy odsouzen nebyl.

Podmíněné odsouzení je možné uložit jen v případech, kdy tímto způsobem bude účel trestu dosaženo i bez vlastního výkonu trestu odnětí svobody a současně soud přihlíží k osobě pachatele jako je př. zda vedl řádný život, zda pracuje apod.

Podmíněný trest odnětí svobody je proto ukládán jako alternativa trestu odnětí svobody, nezatěžující vězeňský systém a především v pozitivním vztahu k osobě pachatele.

1.4.3 Zkušenosti s osobami po výkonu trestu odnětí svobody

Ve velké míře se do výkonu trestu odnětí svobody vracejí opakovaně recidivisté, kteří nejsou schopni se přizpůsobit požadavkům společnosti a ani nechtějí změnit svůj

životní styl a už vůbec se nejsou schopni vcítit do role poškozených osob s absencí lidského soucitu.

Jako příklad osoby recidivisty, mohu uvést člověka, s kterým jsem přišel do styku při vyšetřování jednoho z jeho spáchaných trestných činů. Jednalo se o muže navraceného z výkonu trestu odnětí svobody, svobodného, bezdětného muže ve věku 30 let, pocházející z dysfunkční rodiny, nikde nepracujícího pokud ano, tak jen zřídka, opakovaně se dopouštějící trestné činnosti, ve velké míře požívající alkohol či drogy. Samozřejmě byla již jeho narušená osobnost, zvýšená agresivita posilovaná drogou či alkoholem, impulsivnost, verbální agresivita, podrážděnost a nezdrženlivost.

O takových lidech pak můžeme tvrdit, že se jedná o odsouzené, u nichž v důsledku zvýšeného či vysokého stupně narušení je možnost uplatnění alternativních prvků a penitenciární péče s cílem je resocializovat, obzvláště ztížená a dle mých zkušeností se domnívám, že přímo nemožná. Dokonce v mnoha případech mě napadá, že takovým lidem naopak naše společnost v důsledku současného právního systému přímo napomáhá v rozvoji pozdějšího páchaní dokonalejších trestných činů, až se octnou mimo zdi věznice, kdy informace a rady získávají ve výkonu trestu od jiných odsouzených.

A já si pokládám otázku, jak je to možné?

Odsouzení ve výkonu trestu se pouze musí přizpůsobit vězeňskému řádu, pracovat po dobu výkonu trestu ve své podstatě nemusí pouze „*mají povinnost*“, ale pracovat když nechtějí, tak prostě nebudou. Je pravdou, že za svůj pobyt a náklady spojené s ním, si musí z části hradit sami. Ovšem často se stává, že dlužná částka je po propuštěných osobách zpětně a často bezvysledně vymáhána.

Ale proto se ptám, jak takový recidivista nikde nepracující, nemajetný má uhradit dlužnou částku po propuštění z výkonu trestu?

Proč nejsou vězni povinni si své náklady během výkonu trestu odpracovat přímo a tím si vydělat na stravu, ošacení apod.?

Proč zůstávají jejich náklady mnohdy nesplacené a veškeré jejich náklady hradíme my, poctivě pracující lidé, kteří respektují zákony a společenské normy?

Vzhledem k těmto podmínkám se proto není ani čemu divit, že v zimních měsících někteří z takových osob záměrně páchají trestnou činností jen, aby se před zimou a mrazem schovali do tepla vězeňských cel, kde zimu spokojeně přečkají a na jaře se opět navrátí od ulic páchat trestnou činností.

Proto si musím položit otázku, zda je současný způsob výkonu trestu takový jaký by skutečně měl být, nebo zda budeme k takovým lidem stále více tolerantní a tvrdit, že je vše v pořádku?

Již v 18. století Cesare Beccaria volal po ukončení mučení a trestech, které by byly přiměřené, a tím trest vstoupil do moderní doby. Beccaria konstatoval, že *nejlepší způsob prevence zločinnosti je zavedení jasných a jednoduchých zákonů, odměňování činností a zlepšení vzdělání.*²⁷ To znamená, že v jistých případech nemá trest na zločinnost vůbec žádný vliv a opak může být pravdou.

Z mého pohledu jakožto orgánu činného v trestním řízení vůči osobám, které pod vlivem drog či jiných látek páchající rozsáhlou trestnou činností bych represivní trest a jeho vykonání v kombinaci s povinnou manuální prací schvaloval. Ovšem z druhého pohledu je sporné, zda trest v současném pojetí sám o sobě může mít a vůbec má nějaký odstrašující účinek. Z toho pak lze konstatovat, že trest je z velké části bezvýznamný, protože nedokáže vyléčit problém současné společnosti, ovšem mimo případy kde náprava odsouzeného je velmi nízká ba dokonce nemožná.

1.5 Východisko alternativního řešení trestních věcí v praxi

V této kapitole se pokusím odpovědět na otázku: Jakým směrem by se měla naše současná i budoucí společnost ubírat, zda lpět na tradici trestající spravedlnosti a

²⁷ Francek, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. vyd. Praha: Rybka Publisher Praha, 1999, 184 s.

prosazovat represivní tresty, nebo přistoupit na alternativní druhy trestů a navázat na krystalicky čistou restorativní – obnovující spravedlnost?

Od druhé poloviny 20. století se snažíme nalézat a zavádět nové způsoby spravedlnosti, které by příznivě ovlivnily nepružný postup v trestním řízení, postihující trestnou činnost dospělých tak mladistvých a souběžně se věnovat úpravě oblasti trestněprávních sankcí ve vztahu k těmto osobám. Proto je současným cílem v oblasti trestní politiky snaha vytvořit nové podmínky a uplatnění alternativních přístupů k osobě pachatele trestného činu.

Důvodem proč se začaly uplatňovat alternativní způsoby, byla snaha:

- *individualizovat trestní postih*
- *pozitivně motivovat pachatele pro další svůj život*
- *aktivně zapojit do trestního řízení osobu poškozenou trestným činem*
- *zvýšit efektivnost orgánů činných v trestním řízení*
- *a snaha o nalezení účinné formy prevence kriminality*

Z těchto důvodů, začaly být i v naší republice s ohledem na limity platící jako i v jiných zemích od 90. let uplatňovány *formy alternativního řešení*, které se uplatňují ve dvou rovinách:

I.) dle roviny systému platného trestního práva

II.) v prostředí tj. mimo systému platného trestního práva, které není řízené právem, ale je možné podle něj dosáhnout platného práva.

I. Alternativy v oblasti trestního práva

- Do této roviny patří *alternativní tresty*, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody a alternativní trest je vnímán jako reakce na spáchaný trestný čin se sankčními prvky např. trest obecně prospěšné práce, podmíněné dosouzení doplněné s probačními prvky, apod.

Tyto prvky je možné kombinovat s ochrannými opatřeními jako je ochranné léčení, u mladistvých ochranná výchova.

II. Alternativní postupy realizované mimo trestní systém, směřující k řešení trestních věcí

- Jde především o využití *institutu mediace a probace* (viz kapitola 1.5.2)

Způsoby a metody alternativního řešení trestních věcí v rámci alternativních systémů trestního práva i mimoprofesionálních forem alternativního řešení jsou různé a mohou působit samostatně jeden bez druhého, ale směřují ke stejnému cíli, kterým je vytvořit nové podmínky a uplatnění alternativních přístupů k osobě pachatele trestného činu.

Díky možnosti aplikace alternativních postupů a ukládání alternativních trestů, při využití *mediační a probační služby* nám tyto systémy umožňují dodržet vysoké nároky na správnost, spravedlnost a prevenci kriminality.

1.5.1 Retributivní x Restorativní spravedlnost

Jako pilíř pro využití těchto řešení se však objevuje nový důležitý prvek, který nazýváme tzv. *obnovující trestní spravedlnost - restorativní justice*, představující protiklad k tradičně užívané retributivní spravedlnosti²⁸.

Tradiční odplatná – trestající spravedlnost klade hlavní důraz na to, aby pachatelé byli podle zásluhy potrestáni. V tomto případě je spravedlnost naplněna prostřednictvím uznání viny pachatele a uložení trestu.

Samotná oběť (člověk – poškozený) má právo jen o uplatnění svých nároků na náhradu škody s pasivním postavením a s malou možností se zúčastnit aktivně celého procesu. Důsledkem toho všeho je, že oběť při uplatňování svých práv neobdrží takovou pomoc, jakou si představovala a často je oběť stigmatizována s nemožností ovlivnit probíhající soudní proces.

Restorativní (obnovující) justice vychází z filozofie Howard Zehr, který je považován za jejího otce. Obnovující spravedlnost, je *založena na zdravém rozumu*,

²⁸ „Represivní trestající – odplatná spravedlnost“

který vnímá zločin jako narušení lidské integrity, čin ukládá povinnosti a závazky, ale hlavním závazkem je uvést věci do pořádku. Tento koncept však mnohdy nenalézá uspokojivé odpovědi ani řešení.

Jde tedy o proces, jenž se snaží v co největší míře zaměřit na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podněcuje odpovědnost pachatele za vzniklý čin a současně tím zapojit do procesu poškozeného, pachatele a samozřejmě celou společnost.

Proto o něm můžeme hovořit jako o „léčebném procesu“, do kterého je potřeba zapojit všechny účastníky naší společnosti a to nejen pachatele a oběť trestného činu.

Ale zásadní otázka zní: *Jak chápeme spáchání trestného činu?* Zda došlo k obyčejnému porušení zákona, kde byl především poškozen stát a společnost. Nebo došlo k vážné sociální události, která ovlivnila a bolestivě zasáhla do života lidí a jejich vztahů.

Na to si pokládáme tedy otázku: Komu bylo spáchaným činem tedy nejvíce ublíženo? Státu vymáhající zákon nebo společnosti, člověku. Nebo komu byly způsobeny škody, uvědomuje si pachatel, co způsobil, neměl by mít snahu k tomu, aby se pokusil škodu napravit alespoň zčásti?

Na všechny tyto otázky nám sice restorativní justice nedokáže jednoznačně odpovědět a nemá přímé řešení, ale může nám nabídnout nový pohled, jak bychom mohli spravedlnost aplikovat a jak ji více přiblížit celé naší společnosti, aby se i ona do procesu mohla aktivně zapojit.

Jak tedy můžeme definovat dva zcela odlišné proudy spravedlnosti, na to nám dávají odpověď tři základní položené otázky v procesu hledání pravdy:

I. Retributivní justice

- a) *Jakým způsobem byl porušen zákon?*
- b) *Kdo spáchal trestný čin?*
- c) *Jak má být pachatel potrestán?*

II. Restorativní justice

- a) *Komu byla způsobena škoda?*
- b) *Jaké jsou potřeby a pocity osob, které trestný čin zasáhl?*
- c) *Kdo by měl tyto potřeby nasýtit?*

Musíme si tedy ovšem uvědomit, že žádný z těchto retributivních nebo restorativních procesů nemůže sám o sobě problém zločinu a trestu vyřešit bez problému a ani jeden směr není v současné době možno uplatňován ve své původní čisté podobě.

1.5.2 Institut probace a mediace

K účinné aplikaci alternativního přístupu v trestním řízení přispívají i nové metody jako je *mediační a probační práce* a *rozšíření možností projednání a rozhodnutí vhodných trestních věcí odklonem od standardního soudního přelíčení*.

Jde o programy, které jsou prosazovány restorativní justicí, upravené zákonem č. 257/2000 Sb. *o probační a mediační službě*.

Nejznámější je tedy *institut mediace*, který zprostředkovává urovnání vzájemných vztahů především mezi pachatelem a obětí trestného činu. Celý proces je vedený mediátorem, který se snaží působit na osobu pachatele, aby si uvědomil, co svým jednáním způsobil a převzal tak plnou odpovědnost za své jednání.

Naplnění alternativních sankcí však není možné bez uplatnění *probační práce* zaměřené na resocializaci obviněných. *Probace* je historickým institutem pocházející z anglosaského práva²⁹ s cílem převýchovy a pozitivního působení na pachatele trestného činu. Institut probace je založen na kontrole, pomoci a poradenství odsouzeného či podmíněčně propuštěného z výkonu trestu. Zároveň vede ke zvýšení účinnosti sankce a k dosažení poměru mezi trestní represí a prevencí. Díky tomu je např. pachatel ušetřen negativních důsledků z pobytu ve vězení.

²⁹ Sokolář, A., Půry, E., et al. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, 24 s.

Mezi specifické formy probace patří i tzv. *parole*³⁰, kdy jde o program s osobami propuštěnými z věznic. Jde o vytvoření mostu mezi uvězněným a návratem odsouzeného do společnosti.

Proto je právem *institut probace a mediace nazýván jako jeden z pilířů restorativní (obnovující) spravedlnosti.*

1.5.3 Trestněprávní úprava s restorativními prvky přístupu

Do roku 1990 naše justice nabízela jen velmi malou možnost pro uplatnění vhodnějších přístupů pro pachatele tak i pro poškozeného. Radikální změny nastaly, až po roce 1989, kdy se Česká republika zařadila k zemím prosazující v trestní legislativě prvky restorativní justice. Díky vzniku nových zákonů došlo k upravení nejen postavení oběti a pachatele, ale i k možnosti aplikovat nové řešení trestních věcí s možností použití nových alternativních sankcí.

V roce 1993 byl například přijat zákon č. 292/1993 novelizující trestní řád, který zavedl možnost *podmíněně zastavit trestní stíhání pachatele* za méně závažný trestný čin za podmínek jako je doznání pachatele, náhrada škody, uzavření dohody s poškozeným apod. Později byl zaveden méně často využívaný *institut narovnání*, umožňující řešit trestní věc jinak než uložením tradičního trestu, který opět počítá s aktivní účastí poškozeného a možností dohody o způsobu nápravy škody.

V roce 1995 byl také nově zaveden trest obecně prospěšných prací, který představoval a představuje průlom v systému represivně zaměřených sankcí. Ovšem trest obecně prospěšných prací může být uplatňován a je účinný jen v případech, pokud obec či město bude mít dostatek práce, kterou by mohly zdarma vykonávat právě odsouzení k trestu obecně prospěšných prací. Také je nevýhodou, že tento trest nemůže být ukládán například osobám drogově závislým, u kterých je vysoká pravděpodobnost, že stanovené hodiny obecně prospěšných prací vůbec nevykonají.

³⁰ Sokolář, A., Půry, E., et al. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, 25 s.

Po zavedení trestu obecně prospěšných prací, došlo k ukládání probačního dohledu u podmíněného upuštění od potrestání a u podmíněného odsouzení.

Poslední legislativní velkou změnou, posilující restorativní přístup v české justici představuje zákon č. 218/2003 Sb. ***O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže***, který přihlíží ke specifickým vlastnostem mladistvých, dětí a zároveň představuje velký pilíř pro restorativní justici navzdory retributivní spravedlnosti. Hlavním účelem a filozofií tohoto nového zákona je účinně ovlivňovat kriminalitu mládeže za využití přístupů pozitivního působení a minimalizovat dopady kriminální stigmace v důsledku užití tradičních trestněprávních postupů.

Sám se domnívám, že právě jeho užívání má velký význam pro budoucnost naší společnosti, a současně se domnívám, že může otevřít tu očekávanou cestu alternativním trestům a restorativní spravedlnosti a posílit tak především prevenci před vznikem a růstem zločinu v naší české společnosti.

2. Vlastní pohled na řešení problémů a jejich prevence

Kriminalita je sociálně patologickým jevem, který je znám ve všech zemích světa. Jak již vyplynulo z celé mé bakalářské práce, sám se s tímto nepříznivým jevem setkávám ve svém zaměstnání jako orgán činný v trestním řízení a poslední dobou stále více uvažuji o tom, jaký postoj a prostředky by měla současná společnost pro boj proti tomuto jevu zvolit a jakou cestou prevence se ubírat.

Za následek nárůstu kriminality se domnívám, že stojí v dnešní době mnoho i celosvětových příčin jako je např. multikulturace spojená s přistěhovalci z cizích zemí, ale patří sem i takové příčiny jako je špatná rodinná výchova, drogová závislost, ztráta slušnosti, ztráta úcty ke společenským hodnotám a především k člověku samotnému.

A proto bychom se měli společnou cestou jako jedno lidstvo snažit proti takovým jevům bojovat, hledat možná řešení a východiska jak tyto problémy řešit. Pokud však lidstvo nezačne tyto problémy řešit včas, pak může dojít k tomu, že lidská společnost se jednoho dne sama zahubí a zanikne.

2.1 Úloha státu v rodinné výchově

Nejprve bychom se měli začít snažit řešit problémy vznikající v mikrostruktuře rodinné výchovy a to i na úkor současného demokratického přístupu, který mi spíše připomíná liberalismus s heslem „ *každý si pomoz sám, jak můžeš* “.

Já sám se domnívám, že stát jako takový nemůže přímo změnit jednotlivé funkce, které jsou charakteristické pro rodinnou výchovu a tyto výchovné funkce suplovat, ale měl by nalézt ideální hranici kompromisu mezi individualismem a přístupem sociálního státu. Potom by tak stát mohl podporovat slušné, pracující rodiny v založení rodiny a k vedení harmonické výchovy dítěte, která by v dítěti formulovala správný postoj ke společenským hodnotám, dovedla jej připravit na aktuální světové problémy a především jej vést k úctě k zákonu a k člověku samému. Proto by nemělo docházet k tomu, aby založení rodiny bylo dnes stresující událostí spojenou s otázkou finančních prostředků, či na úkor dysfunkční rodinné výchovy, kterou nejvíce budou postiženy právě děti, a zákonitě se v budoucnu tato dysfunkce promítne v životě takto vychovávaného dítěte.

Proto se domnívám, že slušné, pracující rodině by stát měl v jistých mezích podat svou ruku, či alespoň finančně odlehčit v podobě mateřských dávek, v podobě rozšiřování mateřských školek a jeslí a to po dobu nejvíce problémovou, která se týká k finančnímu zajištění rodiny, než dítě bude schopno navštěvovat „nově zavedené mateřské školky“ a rodiče budou mít opět díky svému zaměstnání dostatek finančních prostředků k zajištění chodu rodiny.

Nemělo by docházet k tomu, že stát jen nečině přihlíží, jak dochází k zneužívání mateřských dávek u rodin sociálně patologicky závadových, kde ani jeden rodič

nepracuje, nikdy nepracoval a ani pracovat nebude. Takové rodiny by stát svými státními orgány měl důsledně kontrolovat, zda nedochází k zneužívání sociálních dávek, zda je o děti dobře pečováno apod. Nemělo by přece docházet k tomu, aby se zavadovým rodinám jen mlčky vycházelo vstříc, na úkor nás slušných lidí.

Proto si myslím, že stát by měl nalézt nové řešení jak napomoci takovým rodinám a zároveň zpřísnit kontrolu nad zneužíváním sociálních dávek, aby nedocházelo k *sociálnímu parazitizmu* na úkor rodiny, která chce vychovávat potomky v souladu s tou správnou rodinou výchovou, která by se později pozitivně promítla do chodu naší společnosti.

2.2 Školní prostředí

Další otázkou je jak hluboce by měla současná školní výchova zasahovat do problému vývoje a formování osobnosti mladého člověka. Jde o prostředí, které navazuje na rodinnou výchovu, a proto by dítě ve školním věku mělo i ze strany školy dostávat dobře vysvětlené informace, mělo by být syceno správnými postoji a hodnotami k vedení budoucího života.

Někde v literatuře jsem se setkal s názorem, že škola v životě dítěte by neměla plnit výchovnou funkci rodiny.

S tímto názorem souhlasím jen do té míry, že škola jako taková opravdu nemůže nahradit rodinnou výchovu, ale nastává otázka, do jaké míry by měla a může plnit škola funkci výchovnou a jakých prostředků k tomu využít. Setkal jsem se při besedách pořádaných na základních školách s učiteli ba dokonce s výchovnými pracovníky, kteří k neukázněným dětem přistupovali již s „nálepkovým způsobem“, a dokonce je vulgárně před ostatními dětmi uráželi.

Je pravdou, že v prvním okamžiku jsem tomu nepřikládal příliš velkou váhu a odůvodnil jsem si toto jednání ze strany tamních učitelů jako možné vyhoření pedagoga, nebo opravdu z důvodu, že s takovými dětmi nejde prostě nic jiného dělat. Ale později jsem si uvědomil, že se spíše jedná o nezáměr výchovně působit na takové žáky ze

strany učitele, ač jeho hlavním posláním je vychovávat a působit na vývoj mladého člověka. Ale já se domnívám, že tento učitel se snažil spíše přehlížet výchovné problémy a raději je vůbec neřešit, když je přece nejsnadnější takového žáka prostě označit „nálepkou – spratek“.

Proto si myslím, že v případech u rodin kde existují jisté dysfunkční problémy v rodinné výchově, by škola měla na sebe přenést část odpovědnosti a část funkcí suplujících za narušenou rodinu. Mohlo by jít např. jen o podobu několikahodinových bloků pro volno – časovou výchovu dětí ve škole podporující rozumovou harmonii, sociální, právní a estetickou výchovu, nebo jiné programy, které by napomohly takhle postiženým dětem a rodinám.

Touto cestou si myslím, že by mohla škola z části nahrazovat funkci rodiny a tím vést děti ke spontaneitě, k sociabilitě apod.

Tuto úlohu by samozřejmě mohly přebírat i různé zájmové kroužky, zájmová sdružení apod., které by svým působením vhodně formovaly výchovu dítěte a vhodně by tak byla naplněna doba osobního volna dítěte a tím by docházelo ke zmenšení pravděpodobnosti, že se z osoby později stane deviant či kriminálních drogově závislý.

2.3 Prevence drogově závislých

Prevence vychází z latinského *praeventus* – zákrok předem a ve svém obecném smyslu znamená předcházení negativnímu jevu a ochranu před ním. Prevence nám nabízí velké množství návrhů a možností přístupu jak ji uplatňovat ve společnosti. K její realizaci v praxi se vyskytuje řada přístupů od jednoduchých, až po programy na lokální či republikové úrovni. S realizací těchto přístupů jsou spojeny každoročně velké finanční prostředky ze státního rozpočtu, a proto je velmi důležité, aby jednotlivé přístupy a programy vykazovaly co nejvíce možných výsledků. Nevýhodou většiny programů je to, že konkrétní projekty jsou již směřovány k cílové skupině, k řešení již vzniklého nežádoucího jevu.

Proto jsem přesvědčen, že by mělo být spíše více programů a projektů, které by především směřovaly a působily na cílové skupiny v preventivním slova smyslu, tj. předcházely vzniku konzumace drogy.

Oblast prevence drogových závislostí dělíme do několika okruhů.

Prevence primární je zaměřena na širokou společnost a směřuje do budoucna s cílem, aby nežádoucí jev vůbec nenastal. Její aktivita by měla přispívat k vytvoření sociálního klimatu, které nebude mít blízko ke vzniku drogové závislosti a bude jedince pozitivně podporovat. Proto se domnívám, že je důležité se zaměřit na nejnižší věk dětí a na jejich prostředí, ve kterém vyrůstají.

Sekundární prevence je směřována na skupiny, kde je vysoký předpoklad, že by mohly užít nějakou drogu, nebo kde již k užití došlo. Hlavním těžištěm je dostatek informací, poradenství a sociální péče apod. Dítě nebo jedinec se tak může obrátit na výchovného poradce na školách, na sociálního pracovníka apod.

Cílem **terciární prevence** je poskytnout kvalifikovanou pomoc již uživatelům drog s cílem minimalizovat způsobené škody, resocializovat konzumenta apod.

Cílem prevence v oblasti drogově závislých je především pochopit příčiny, které vedou mladé lidi ke zneužívání návykových látek a pomoci jim v době 14 – 18 let kdy jsou nejvíce ohroženi. Účinná prevence je závislá na spolupráci jednotlivých rezortů jako je zdravotnictví, sociální a školská politika, které se budou snažit znesnadnit přístup ke snadnému zneužití drog.

Prevence musí vycházet ze spolupráce všech organizací, přicházejících do kontaktu s ohroženými dětmi, které se k drogám nejčastěji dostávají z důvodu řešení životní situace, či vlivem problémových part nebo jen tak, že drogu vyzkouší. Zároveň, aby byla prevence účinná, musí zahrnovat i model zdravého životního stylu, který by mladému člověku mohl pomoci upevnit životní cíle a pochopit jeho smysl života.

Například z poznatků vycházejících z protinarkotické koncepce vlády ČR bylo zjištěno, že velkou úlohu plní preventivně vzdělávací programy ve školách, na pracovištích apod. Také různé alternativní programy, které využívají volného času a to pro všechny sociální a věkové skupiny.

Proto je velmi důležité, aby především primární prevence směřovala a působila na všechny potenciální konzumenty, aby nedošlo z jejich strany k faktickému užití drog. Primární prevence by měla být uplatňována a rozšiřována nejen díky centrálnímu pracovišti drogové epidemiologie, ale i oblastí nestátních sfér a sektorů v podobě různých nadací pro drogově ohrožené. Proto se domnívám, že nejdůležitějším okruhem prevence je prevence primární, která by měla být více podporována k vytváření většího množství různých konceptů, programů, projektů a konkrétních opatření. Ovšem účinná prevence může fungovat jen za podmínek, že všechny úrovně prevence budou kvalitně připraveny a plně funkční na všech úrovních. Pak můžeme hovořit o systému prevence.

Na otázku: *Jakou spolehlivou metodu bychom mohli zvolit pro oblast této prevence,* je těžké nalézt spolehlivý návod, pouze můžeme vyjmenovat několik zásad, které by mohly ovlivnit prevenci drogových závislostí:

- *úzká spolupráce se státními i nestátními organizacemi*
- *individuální působení rodiny, školy, masmédií*
- *nerozlišovat mezi lehkou a tvrdou drogou*
- *působit na cílové skupiny dle věku (žáci základních, středních škol)*
- *aktivně do programů zapojovat mladé lidi a děti,*³¹
- *snaha o vyplnění volného času dětí (nuda), předcházet nudě*
- *snižování dostupnosti návykových látek*
- *zpřísnit trestní postihy vztahující se k návykovým látkám*

Já sám se osobně domnívám, že důležitou oblastí prevence je prevence primární, která by měla cestou rodinné výchovy na dítě působit od nejtítlejšího věku s cílem vytvořit správné morální zásady a pravidla na které by měla navázat výchova ve škole a později seberegulace již dospělého člověka.

³¹ Zde nesouhlasím v případech, kdy jsou do prevence zapojovány osoby vyléčené z drogových závislostí, jelikož dle svých zkušeností jsou tyto osoby ze strany žáků vnímány často jako vzor a přitom není jisté, že se z takového člověka nestane opětovně uživatel drog.

2.4 Trest nebo alternativa

Otázkou stále zůstává, či je efektivní zvolit a uplatňovat alternativní trest, který bude především působit na pachatele preventivně i s možností, že zvolená alternativa nebude mít očekávaný efekt, nebo zvolit trest mající podobu represe s cílem zabránit pokračování v trestné činnosti a izolovat tak pachatele od společnosti?

Jediné na čem se oba tyto přístupy shodují je, že je zapotřebí zachovat přiměřený vztah mezi spáchaným jednáním a odpovědí na něj. Oba přístupy se však liší ve způsobu, jak je možné k tomu dospět.

Trestající (represivní) spravedlnost razí cestu, že nápravu spáchaného činu je možné docílit jen cestou újmy, izolací a omezením pachatele. V takovém případě osobně prosazují represivní trest s nepodmíněným trestem odnětí svobody pro pachatele závažných trestných činů, charakteristické opakovanou recidivou, kde je téměř nulová šance na resocializaci pachatele. Jde především o případy osob ve velké míře konzumujících alkohol v kombinaci s návykovými látkami, trvale nepracující, živící se pouličními krádežemi, loupežemi apod. Ze své zkušenosti vím, že u takových osob je jen otázkou času, kdy spáchají trestný čin těžké ublížení na zdraví či dokonce trestný čin s následkem smrti. Jsou to lidé, kterým již není možné cestou alternativních principů pomoci, kdy pomoc sami odmítají a jediné možné a současné východisko i k vzhledem k vězeňskému systému je jim zajistit dlouhodobou izolaci ve výkonu trestu odnětí svobody.

Další otázkou je však co potom, s takovými lidmi?

Myslím si, že výkon trestu odnětí svobody by měl být doplněn o systém tzv. *pracovních věznic*, které by byly díky povinné práci vězňů zcela finančně soběstačné a samotní vězni, by si své náklady spojené s výkonem trestu přímo v místech pracovní věznice odpracovali.

Tímto si myslím, že by mohla být posílena prevence před páchaním trestné činnosti, i když vím, že takový způsob řešení není v dnešní době možný.

Dále bych se klonil k využití trestající spravedlnosti v případech držení a užívání drog nebo i lehkých krádeží a to trestem odnětí svobody v kombinaci s příslušnými prvky penitenciárních programů, neboť jsem přesvědčen, že v případě druhého porušení zákona především u mladých lidí, by hrozba trestu odnětí svobody mohla být dostatečně preventivně motivující. Možná by problém spočíval tak trochu právě v tom vězení, kde hrozí řada negativních faktorů, které by ohrozily další vývoj takového toho *druhopachatele* či *konzumenta drogy* – a nebo i toho drobného prodejce drogy, ale na druhou stranu, by to takovým osobám mohlo prospět, protože ve své praxi se setkávám s tím, že nejvíce se tito pachatelé bojí toho „*prvního vězení*“, toho prvního nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.

A já si právě myslím, že takové to první, kdy má jít do vězení, to opravdu by odstrašující mohlo být.

Z pohledu *alternativních trestů a restorativní spravedlnosti* je především snaha o zrychlení a zkrácení soudních procesů, odlehčení přeplněných věznic a především dospět k nápravě prostřednictvím uznání újmy poškozeného o aktivní podporu pachatele, aby on jako ten, kdo porušil zákon a způsobil újmu oběti převzal za své jednání odpovědnost, nahradil škodu a chtěl řešit příčiny, které ho vedly ke spáchání trestného činu.

Prvky restorativní spravedlnosti by se měly tedy používat v případech, kde chování a následek pachatele je možné považovat jako nějaké jeho uklouznutí „*exces*“, od běžného života, nebo v případech mladistvých prvopachatelů. Obnovující justice od naší společnosti očekává a požaduje, abychom změnili svůj pohled na spáchaný zločin a jeho řešení a naučili si klást jiné otázky, na které však ještě není naše společnost zvyklá a připravena.

Proto je nejisté, zda by restorativní justice mohla ve své čisté podobě v blízké budoucnosti nahradit systém retributivní spravedlnosti. Spíše je pravděpodobné, že se restorativní justice stane vedle retributivní spravedlnosti běžnou normou a její formy budou vnímány jako alternativní prvky k restorativním postupům blízké budoucnosti.

Proto se domnívám a myslím si, že zatím není možné, aby náš systém spravedlnosti uplatňoval v budoucnu jen čistou krystalickou formu restorativní spravedlnosti.

2.5 Přístup k právu a jeho plnění

V důsledku liberalizace a minimalizace zákazů počátkem roku 1990 se naše společnost začala řídit, maximem svobody pro každého a z porušování zákona se stala masová záležitost, která dle mého přesvědčení trvá dodnes.

Sám jsem proto přesvědčen, že je zapotřebí vytvářet takové zákony, které by nepředstavovaly „*právní džungli*“ a zároveň obsahovaly dostatečně přiměřené sankce za nerespektování těchto pravidel v kombinaci s rychlým projednáním ze strany příslušných státních orgánů a stanovení okamžitého postihu. Otázkou však zůstává, do jaké míry by takové zákony preventivně působily na možné pachatele a zda by byly nějakou hrozbou či odstrašením.

Samostatným problémem současné české společnosti je i velmi malá právní informovanost. A proto se domnívám, že by se již děti v útlém školním věku měly setkávat s problematikou *právního vědomí*, které by si tak mohly osvojovat za pomoci tomu přizpůsobených speciálních programů, aby byli vedeni k tomu, že slušný člověk zákon neporušuje.

V životě každého člověka, ať je to dítě, mladistvý, dospělý, zločinec či recidivista, na každého z nich působí určitý způsob životního stylu. Životní styl je spojen s hodnotami a ideály každého člověka, který by je rád ve svém životě uskutečnil. Ať už jde o styl, ve kterém převládá pozitivita, úspěch a radost ze života, až po pocit beznaděje, deprese nebo styl vedoucí k drogové závislosti. Proto se domnívám, že hodně záleží na dobré rodinné výchově, která mladého člověka nasměruje tím správným směrem, aby v budoucnu svůj život prožil co nejlépe.

Proto je důležité, aby člověk pocházel z harmonické rodiny, která by již odmalička mohla v dítěti pěstovat zdravý životní styl, rozvíjela jeho tělesné a duchovní kultury nezbytné pro jeho celý zbytek života.

Proto věřím, že i naše společnost se jednou vzchopí ze svého morálního úpadku a bude i u Nás platit to co platilo a říkali staří Římané:

„Čemu nebrání zákon, tomu brání stud“.

Závěr

Svou práci jsem věnoval tématu *Zločin a trest v současné české společnosti*, jelikož mi je dané téma velice blízké vzhledem ke svému zaměstnání, ve kterém se dennodenně setkávám s případy trestných činů s jejich příčinami, s jejich pachateli i s jejich následným postihem spojeným s trestem a jeho výkonem.

Proto jsem se věnoval problematice zločinu jako patologickému jevu a snažil jsem se nalézt hlavní příčiny, proč za posledních dvacet let došlo k nárůstu kriminality včetně kriminality mladistvých se stále se snižující věkovou hranicí mladistvých pachatelů.

Zvolené téma jsem pojal trochu netradičním způsobem, který pramení z mého přesvědčení, že mezi důležité a hlavní příčiny podílející se na vzniku a nárůstu kriminality v naší společnosti patří takové sociálně patologické jevy, kterými je nedostatečná rodinná výchova a často na ni navazující drogová závislost.

Proto jsem se snažil opovědět na otázku, zda existuje možnost, že mezi hlavní příčiny vzniku a nárůst zločinu i kriminality mladistvých je nárůst především takových sociálně patologických jevů jako je nedostatečná rodinná výchova a problém drogových závislostí, který často navazuje na dysfunkční či nefunkční rodinou výchovu.

Součástí mé práce byl i provedený nestandardizovaný výzkum v podobě ankety, který jsem provedl na středním odborném učilišti se žáky ve věku 17 let, s cílem zjistit zda existuje možnost, že mladiství pocházející z neúplných rodin si více nerozumí se svými rodiči a zda tato skupina mladistvých má větší sklony k porušování zákona, než mladiství pocházející z úplných rodin.

Zpracování a vyhodnocení mé ankety mi napovědělo o možnosti, že drogová závislost a nedostatečná rodinná výchova mohou být hlavními příčinami vzniku a nárůstu trestné činnosti.

Ve své práci ovšem nemohu tvrdit, že každé dítě vyrůstající ve špatné rodině později začne páchat trestnou činnost, protože samotných příčin vedoucích k páčání trestných

činů je mnoho a často se jedna příčina překrývá druhou, a proto není v některých případech ani možné určit hlavní příčinu, která vedla ke spáchání deliktu, ale domnívám se, že je zde zvýšené riziko výskytu takového delikventního jednání.

Ovšem co si dovoluji tvrdit je to, že pokud takto handicapovaný jedinec pochází z problémové rodiny a začne s užíváním drog, pak se domnívám především ze svých zkušeností, že takový člověk bude páchat opakovanou trestnou činnost.

Proto na otázku zda existuje možnost, že mezi hlavní příčiny ovlivňující vznik a nárůst kriminality může patřit problematika špatné rodinné výchovy a problematika drogově závislých, dovoluji si tvrdit s přihlédnutím ke svým zkušenostem, ke skutečnostem uvedených v mé práci a s přihlédnutím k provedenému výzkumu, že neúplná a dysfunkční rodinná výchova může v návaznosti na drogovou závislost patřit mezi důležité příčiny, které vedou ke vzniku a nárůstu kriminality v naší české společnosti.

Druhou část mé práce jsem věnoval problematice vztahující se k těm případům, kde již došlo k porušení trestně právních norem, kde nastupuje systém trestní spravedlnosti v podobě ukládání trestu a jeho výkon. Celá druhá část mé práce se ve své podstatě zabývá otázkou, jakým směrem by se měla naše současná i budoucí společnost ubírat, zda lpět na tradici trestající spravedlnosti a prosazovat represivní tresty, nebo přistoupit na alternativní druhy trestů a navázat na krystalicky čistou restorativní – obnovující spravedlnost. Mimo tuto hlavní myšlenku jsem navázal na problematiku již vzniklého patologického jevu v podobě trestného činu. Zde popisuji trest, trestní odpovědnost a nová východiska alternativního řešení trestních věcí v praxi. Dále se zabývám ukládáním a účinností dvou v praxi užívaných trestů, kterým je trest obecně prospěšných prací a trest odnětí svobody. V návaznosti na trest odnětí svobody ve své práci pak uvádím zkušenosti s osobami po výkonu trestu odnětí svobody a dále zde uvádím mé představy, jak si myslím, že by měl vlastní výkon trestu odnětí svobody u pachatelů – recidivistů probíhat.

V další části mé práce jsem se pokusil popsat současný způsob alternativního řešení trestních věcí, který např. směřuje k individualizaci trestního postihu, pozitivně motivovat pachatele apod. Dále jsem se pokusil vysvětlit a popsat rozdíl mezi

retributivním systémem spravedlnosti a restorativním systémem spravedlnosti, který vnímá zločin jako narušení lidské integrity se snahou do procesu zapojit všechny strany včetně celé společnosti se snahou uvést věci do pořádku. Nedílnou součástí tohoto nového přístupu jsou i nové prvky institutů jako je institut probace a mediace.

V uvedené části alternativního řešení trestních věcí jsem se zabýval otázkou, jakým směrem by se měla naše společnost ubírat, zda se držet trestající a odplatné spravedlnosti a prosazovat represivní tresty, a nebo přistoupit na alternativní druhy trestů a navázat na krystalicky čistou restorativní spravedlnost.

Je pravdou, že se naše společnost od 90 let vydala na cestu hledání alternativních východisek při výběru a stanovení trestně právních sankcí v podobě alternativních trestů, nových zákonů, nových institutů. Ovšem zatím je možno těchto nových prvků v našem právním řádě použít jen individuálně a často v kombinaci s tradiční odplatnou justicí.

A proto zatím nelze nalézt odpověď, která by vedla k tezi, že by současně převládající *represivní spravedlnost* mohla být plně nahrazena *obnovující spravedlností*, protože zatím žádný z retributivních nebo restorativních procesů nemůže sám o sobě problém zločinu a trestu vyřešit bez problému, a proto ani jeden směr není v současné době možno uplatňovat ve své původní čisté podobě.

V závěrečné části práce jsem se snažil nalézt vlastní, alespoň obecná možná řešení výše popsaných problémů, kdy všechny tyto možná řešení ve své podstatě představují souhrn obecné prevence, proti vzniku sociálně patologických jevů jako je zločin v současné české společnosti.

Motto: Velké problémy světa lze řešit tak, že se věnujeme jejich malým počátkům.

Lao-č Tao-ťing

Resumé

Úvodní část bakalářské práce je věnována historické periodizaci českých zemí, až do současnosti v kontextu s vývojem právního systému, forem práva s odkazem na římské právo. Současně je v této části zachycen vývoj a postoj, který zaujímala společnost ke zločinu a trestu od svého prvopočátku, až do současné doby.

Po úvodní části je čtenář seznámen se společenským sociálně patologickým jevem, kterým je zločinnost s jejím nárůstem s kriminalitou mladistvých a s bližšími statistickými údaji. Současně zde nalzáme charakteristiku zločinu jako trestného činu, trestní odpovědnosti a základní formy trestního práva.

V důsledku nárůstu zločinu a kriminality mladistvých za posledních asi dvacet let se následující část práce věnuje snaze o nalezení a objasnění hlavních příčin, které by mohly vést ke vzniku a nárůstu zločinu v podobě nedostatečné dysfunkční či nefunkční rodinné výchovy s kterou je úzce spjat problém drogově závislých.

Proto se pokouším tyto dvě hlavní příčiny v této části práce dostatečně objasnit, pomocí svých zkušeností, uvedených faktů a s příkloněním se k provedenému výzkumu, kde mohou mít tyto příčiny rozhodující vliv na vznik a nárůst zločinu a kriminality mladistvých v naší společnosti.

Následuje část, která se věnuje problematice trestu- jeho účelu, jeho ukládáním a vlastním výkonem trestu. Tato část je doplněna vlastními názory a zkušenostmi vycházející z vlastní práce s pachateli, oběťmi trestných činů včetně jejich rodin.

Předposlední kapitola je věnována alternativnímu řešení trestních věcí v praxi, se zaměřením na dva současné systémy spravedlnosti, kterým je retributivní spravedlnost a restorativní spravedlnost vycházející z alternativních koncepcí.

Poslední analytická část práce je věnována vlastnímu řešení problémů obsažených v bakalářské práci a s ním spojenou prevencí.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzniku a nárůstu zločinu a kriminality mladistvých se snahou o nalezení a objasnění hlavních příčin, mezi které, jak se autor domnívá, patří především nesprávná rodinná výchova s návazností na drogovou závislost. Popisuje kriminalitu a zločinnost jako sociálně patologický jev z obecného hlediska a z hlediska stávající legislativy.

Současně se zabývá následkem tohoto jevu v podobě trestného činu, trestní odpovědnosti, volby, účelu a výkonu trestu a volbou mezi systémem uplatňující retributivní nebo restorativní spravedlnost. Poslední analytická část se zabývá vlastním řešením problémů obsažených v bakalářské práci a s ním spojenou prevencí.

Klíčová slova

Sociálně patologický jev, kriminalita, trestný čin, trestnost, příčiny vzniku deviantního chování, rodinná výchova, dysfunkční a nefunkční rodina, drogová závislost, trest, výkon trestu, retributivní a restorativní spravedlnost, probace a mediace.

Annotation

This Bachelor's thesis deals with issue of the emergence and rise of crime and delinquency among juveniles and the endeavour to find and clarify their primary cause, among which, as the author believes, is foremost incorrect family upbringing linked with drug dependency. It describes delinquency and crime as a social pathological phenomenon from a general point of view and from a current legislation point of view.

Simultaneously, it deals with the consequence of this phenomenon in the form of a criminal act, criminal liability, the options, purposes and execution of punishment, and the choice between systems that apply retributive or restorative justice. The final analytical part deals with resolving the problems contained in this Bachelor's thesis and the prevention associated with them.

Key words

Social pathological phenomenon, delinquency, criminal act, punishability, cause of deviant behaviour, family upbringing, dysfunctional and non-functional family, drug dependency, punishment, execution of punishment, retributive and restorative justice, probation, and mediation.

Literatura a prameny (informační zdroje)

a) Právní předpisy, zákony, vyhlášky

1. *Trestní zákon* č. 140/1961 Sb.
2. *Trestní řád* č. 141/1961 Sb.
3. *Zákon o probační a mediační službě* č. 257/2000 Sb.
4. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže* č. 218/2003 Sb.
5. *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody* č. 59/1965 Sb.
6. *Vyhláška* č. 345/1999 Sb. upravující řád výkonu trestu odnětí svobody

b) Knihy, syntetické práce a monografie

7. Francek, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. vyd. Praha: Rybka Publisher Praha, 1999.
8. Hungr, Pavel, Vaňková, Zdeňka. *Teorie práva I*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2007.
9. Chmelík, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998.
10. Inciardi, James, A. *Trestní spravedlnost*. vyd. Praha: Victoria Publishing, a. s., 1994.
11. Jilčík, Tomáš, Plšková, Alena, et al. *Sociální patologie*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2005.
12. Kalvodová, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
13. Kejdová, Miroslava. *Základy trestního práva*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2006.
14. Kejdová, Miroslava, Vaňková, Zdeňka. *Římské právo a současná právní věda*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2005.
15. Kraus, Blahoslav, Poláčková, Věra, et al. *Prostředí, člověk, výchova*. vyd. Brno: Paido, 2001.
16. Lyons, Lewis. *Historie trestu*. vyd. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2004.
17. Nekonečný, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd České republiky, 2003.

18. Nikl, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000.
19. Pokorný, Vratislav, Telcová, Jana, et al. *Prevence sociálně patologických jevů*. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2003.
20. Řehoř, Antonín. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské práce*. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2006.
21. Sokolář, A., Půry, E., et al. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000.
22. Štaflová, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1997.
23. Zehr, Howard. *Úvod do restorativní justice*. vyd. Praha: Good Books, 2003.

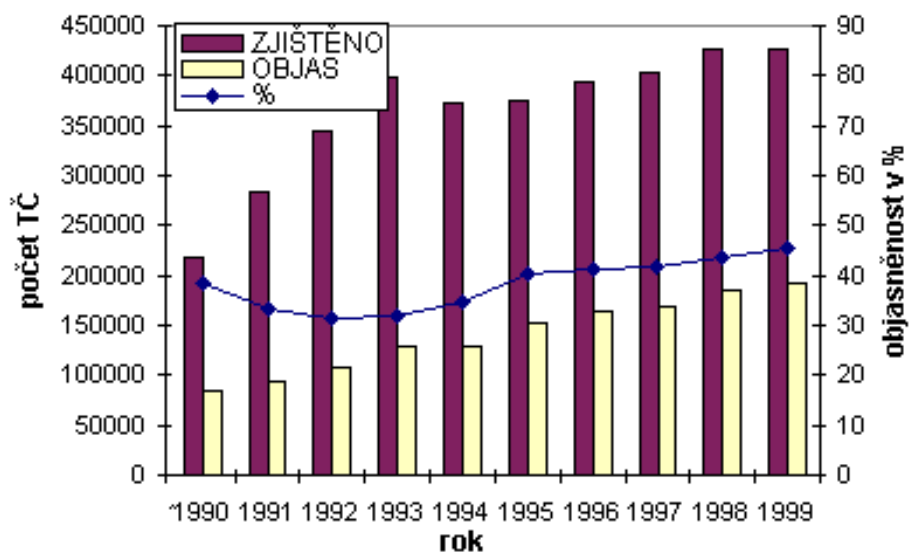
c) Jiné zdroje (informace z internetu)

24. http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/kri_deti.html
24. http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/kri_graf.html
25. http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/1999/pcr90_99/index.html
26. <http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>

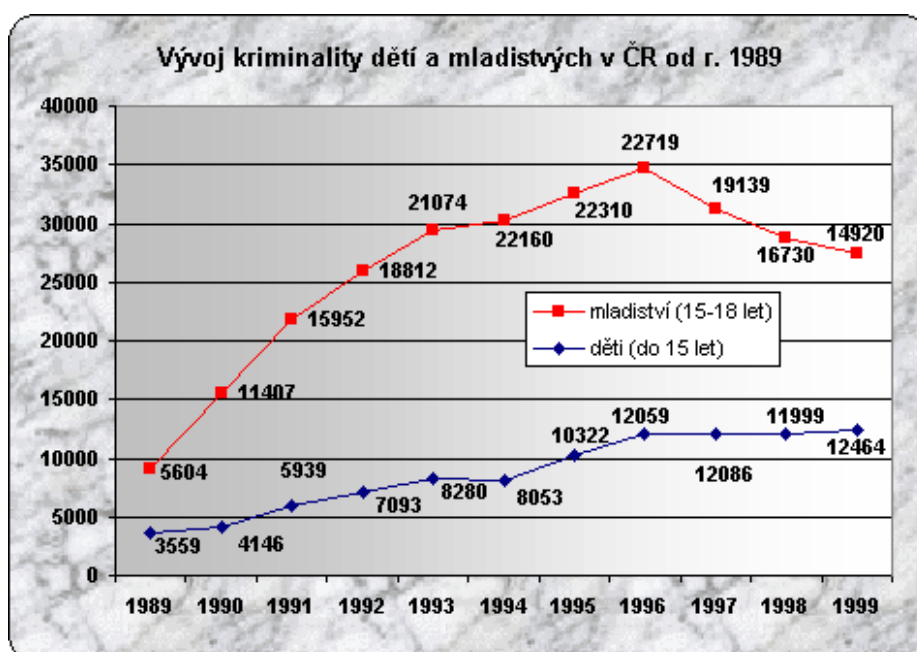
Přílohy

Příloha č. 1	Graf – přehled kriminality (1989 – 1999)
Příloha č. 2	Graf – přehled kriminality mladistvých
Příloha č. 3	Nestandardizovaný dotazník (anketa)

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Dotazníková anketa

1) *Vyzkoušel(a) jsi již nějakou nelegální drogu? ANO – NE*

- pokud ano, tak jakou a kolik ti bylo

2) *Užíváš často nějakou nelegální drogu? ANO – NE*

- pokud ano, tak jakou

3) *Žiješ v úplné rodině s matkou i otcem? ANO – NE*

4) *Jak vycházíš se svými rodiči?*

a) velmi dobře

b) dobře

c) nerozumím si s nimi

5) *Porušil(a) jsi již někdy zákon? (respektive trestní zákon) ANO – NE*